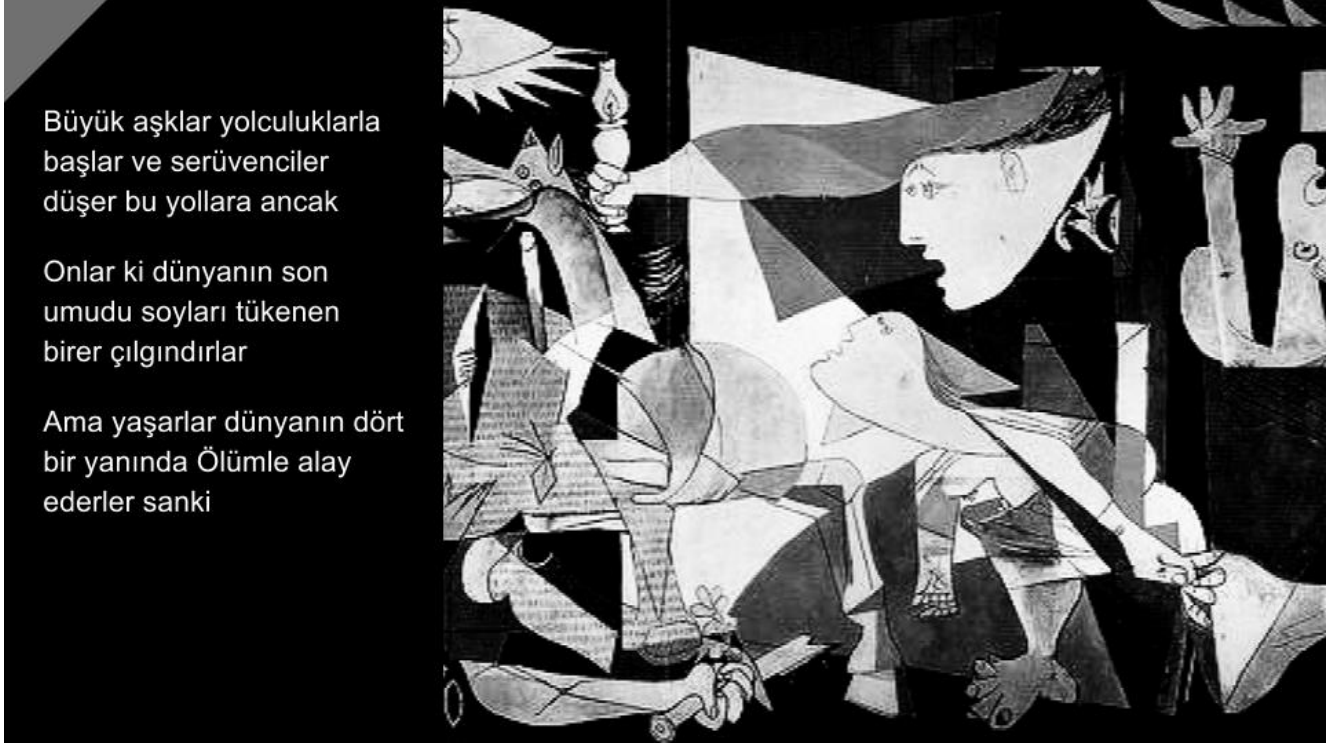

Emperyalizmin “Yeni Sürecinin” İdeolojik Harcı; Postmodernizm...

Büyük aşklar yolculuklarla
başlar ve serüvenciler
düşer bu yollara ancak

Onlar ki dünyanın son
umudu soyları tükenen
bire çılgınlardır

Ama yaşarlar dünyanın dört
bir yanında Ölümle alay
ederler sanki

Postmodernizm

“Kültürel bir çöl yaratılmışsa orada her şey satılabilir; çünkü çölde her şey mucize etkisi yapar”

P.P. Pasolini

Kavramlar masum değildirler ve hiç masum olmamışlardır. Siz eğer artı-değerden söz ederken “işgücü” yerine “emek” üzerinden konuşursanız, başka bir şey söylemiş olursunuz. Yine eğer siz, 1945 sonrası dönemi tanımlarken “emperyalizmin bunalımının bir evresi” kavramını değil de “soğuk-savaş” kavramını kullanırsanız, bu, pentagon diline eklemek anlamına gelir. “Yeni-sömürgecilik” yerine Oxford kürsülerinde inceltmiş “postkolonyalizm” gibi uyduruk kavramlar kullanırsanız bir hafifletme çabasına destek vermiş olursunuz. “Demokratik Kitle Örgütü” (DKÖ) kavramı bir tercihtir örneğin; “Sivil Toplum Örgütü” kavramı bir başka tercih. İkincisini kullanırsanız, TÜSİAD dahil “Hükümet Dışı” (non-goverment) bütün kurumlarla kendinizi kucak kucağa bulursunuz ve bu arada resmi anlamda hükümet-dışı olmakla sistem-yanlısı olmanın aynı anda mümkün olabileceği gerçeğini atlamış olursunuz. Aynı şey

“emperyalizmin yeni süreci” yerine “küreselleşme” tanımını kullandığınızda da olur, vb.. vb..

Giriş

Bundan yaklaşık 30 yıl önce, Mahir Çayan, ünlü Kesintisiz Devrim broşürüne “ülkemiz solunda bugün tam bir teorik keşmekeş hüküm sürmektedir” diye başlamıştı. Oysa şimdi, 2000’li yıllardan geçmişe doğru baktığımızda, her şey ne kadar sade görünüyor! Dünyanın az çok oturmuş dengeler üzerinde döndüğü, sistemlerin karşılıklı duruş sergilediği, hatta aradaki unsurların bile “üçüncü dünya” tanımlaması altında bir ölçüde istikrar gösterdiği bir ortamda sosyalist teorik açılımlar anlamında da altı üstü üç-dört “merkez” ve “şube”lerden sözedilebilmekte ve bütün bu manzarayı özetlemek, kategorize etmek de o kadar güç bir iş gibi görünmemektedir.

Olaya bu açıdan bakıldığında, bugünkü karmaşık durumu (yalnızca solu değil genel olarak dünya ahvalini) tanımlamak için “keşmekeş” sözcüğü artık çok zayıf kalıyor. Son on yılda sağda ve “sol”da ne kadar tuhaf şeyler duyduğumuzu, bizim bildiğimiz olguların nasıl başka biçimlerde tariflendiğini, kimliklerin ve kavramların nasıl yeniden “inşa” edildiğini ve artık bize tamamen yabancı gelen yeni bir dil üzerinde en sıradan burjuva yağdanlıklarla “radikal” solcuların zaman zaman nasıl uzlaştıklarını hatırlayınca bu düşünce daha da kökleşiyor. Bir burjuva politikacısının ağzından Türkiye’nin “son sosyalist ülke” (!) olduğunu bu dönemde duyduk örneğin, ülkemizin bir kapitalist kampa katılmasını istemeyenler de ilk kez bu dönemde “darkafalılık”la suçlanabildi. Kısacası at izinin it izine fena halde karıştığı, genç devrimci sempatizan kuşakların da politik gıda zehirlenmesine uğradıkları bir dönemden geçtik hep birlikte. Belki biraz acayip bir benzetmedir ama domatesleri bizim bildiğimiz anlamda domates olmaktan çıkaran kapitalist kâr hırsının gövdemiz üzerinde yarattığı etkiler gibi bir şeydi bu; tam olarak ne kadar zehirlendiğimizi ve bunun sonuçlarının ne zaman ortaya çıkacağını bilmemiz mümkün değildi. Metropollerdeki kitapçı rafları hiç bu kadar dolu ve renkli olmamıştı örneğin; ama öte yandan düşünsel yoksulluk da hiç bu kadar derin değildi. Erdost kardeşlerin “Sol Yayınları”nda basabildikleriyle yetinmek zorunda kalan 60’ların devrimcileriyle kıyaslandığında, ancak “tahsille mümkün olan” bir cehalet ortalığı gitgide kaplıyordu.

Postmodernizm kavramıyla ifade edilen Gericiliğin Yeni İdeolojik Zemini de bu ortamda (biraz rötarlı olarak geldiği) Türkiye toprağında kendisine bir yer buldu. “Batı aydınlanmasının insan-merkezli dünya tasarımı artık çökmüştür. İnsan, var

oluşun merkezinde, merkezi öneme sahip değil artık. Zaten aydınlanmacı düşüncenin varsaydığı gibi hiçbir zaman var oluşun merkezinde değildi, olmamıştır. Böyle bir düşünce, artık iyiden iyiye hazmedildiği gibi, insanın var oluşunu, kendi baktığı yerden görmesine, var oluşu kendi istekleri uyarınca sömürmesine, dönüştürmesine, saptırmasına neden olur, oldu da. Var oluş için, İnsan da, Ağaç da, Arı da, Kibrit Çöpü de, Cam da, Su da, Deniz de, Rüya da, Akıl da, Işık da, Karanlık da, Söz de eşdeğerdir, kutsaldır, boyuneğilesidir. Dünya bütün varlıkların eşit değerinde yanyanalıklarından oluşur: varlıklar, 've' bağlacıyla bağlanırlar, 'veya' ve 'ya da' ile değil, 'yoksa' ile hiç değil! Varlıklar arasında hiyerarşik bir bağ yoktur. Bütün varlıklar kendi mevcudiyetlerini koruyarak bir aradadırlar ve kutsaldırlar." (O. Çakmakçı, Göçebe, 4. Sayı)

Lyotard'a Fukuyama'ya hiç gitmeden de işte böyle şeyler dinleyebildik, okuyabildik son yıllarda. Dühring'i gölgede bırakan esrarlı laf yığınları yüzümüze püskürtüldü. Garip, öyle herkeslerin anlayamadığı, fısıltıyla konuşulan feylesoflar arası bir dildi bu. Diderot'un bir vakitler idealizm için söylediği "bu o kadar akla aykırı bir düşüncedir ki, mücadele edilmesi ve geçersizliğinin kanıtlanması çok zordur" cümlesi, bu durum için aynen tekrarlanabilirdi. Zaten "avantajı" da buydu biraz; gücünü muğlaklık ve karışıklıktan alan bir akım, kendini bir tür gizli din gibi ortaya koyduğunda, aynı zamanda bir korunma da sağlamış oluyordu. Daha doğrusu, trajik bir çelişkidir; genç kuşaklardaki gıda zehirlenmesinin asıl nedeni biraz da onların devrimci yenilenme arayışından kaynaklanıyordu. Yani, genel olarak yeni bir sürece girildiğinin farkında olan insanlar, bu yeni durumun çözümlenmesi ve açıklanması gerektiğini düşünürlerken önlerine "yenilik", "yeni çözümleme tarzı" adına ne gelirse hızla tüketmeye hazırıldılar; böylece ortalığı esrarlı ve karışık laf yığınları ve kerameti kendinden menkul "ahir zaman peygamberleri" kaplamaya başladı. Muğlaklık ve karışıklık ne kadar artarsa, ilgi de o kadar artıyordu; çünkü kapsamlı bir ideolojik bombardımana tabi tutulan genç kesimlerde marksist solun çözümleme ölçütlerinin ve kavramlarının "kabalığı" üzerine de yaygın bir önyargı oluşturulmuştu.

Öte yandan özel olarak sol için durum böyleyken halk kitleleri açısından ise durum (aşağıda açacağımız gibi) çok daha olumsuzdu.

Büyük bir medyatik saldırı eşliğinde Marks'tan bugüne kadarki tarihin en kapsamlı operasyonu gerçekleştirilmiş, belli bir özneyi ön-gerektiren "değiştirme" kavramı adeta artık unutturulurken, onun yerine edilgen ve öznesiz bir nitelik taşıyan "değişim" kavramı kafalara kazınmaya başlamıştı.1 Artık reklam spotlarında bile "değişmeyen tek şey değişimdir", "günü yakala" gibi laflar ediliyor; ağız olan her burjuva politikacısı ya da kalemşoru marksistleri

“değişim”i anlayamamakla suçluyor ama bu kargaşa arasında Marks’ın dünyanın kendiliğinden ve nereye doğru yöneldiği belirsiz biçimde “değişmesi”nden değil, “değiştirilmesi”nden söz ettiği atlanıyordu. Böylece tam bir çürüme ideolojisinin hegemonyası kuruluyor, karşı-devrim dalgasıyla ezilen insan bilinci çarpık umut kaynakları (metafizik eğilimler, cemaatler, apolitizm, vb.) arasında bölünüyordu.

Dil ve yöntem üzerine kısa uyarı

Daha yazımızın en başında hiç tereddütsüz olarak marksist kavramlar vadisinin dışına çıkmaya niyetimizin olmadığını, bunu gerekli de bulmadığımızı; çünkü marksist-leninist yöntemin dünyayı kavramak için yeterli imkânlarla sahip olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Bu, postmodernizm eleştirileri sırasında çoğu kez bazı marksistlerin de içine düşme gafletinde buldukları bir kavramsal çerçevenin, dipsiz bir kuyunun baştan reddi anlamına gelmektedir.

Esasen bu, genel olarak bütün tartışma ve çözümleme çabaları için böyledir. Kavramlar masum değildirler ve hiç masum olmamışlardır. Siz eğer artı-değerden söz ederken “işgücü” yerine “emek” üzerinden konuşursanız, başka bir şey söylemiş olursunuz. Yine eğer siz, 1945 sonrası dönemi tanımlarken “emperyalizmin bunalımının bir evresi” kavramını değil de “soğuk-savaş” kavramını kullanırsanız, bu, pentagon diline eklenmek anlamına gelir. “Yeni-sömürgecilik” yerine Oxford kürsülerinde inceltmiş “postkolonyalizm” gibi uyduruk kavramlar kullanırsanız bir hafifletme çabasına destek vermiş olursunuz. “Demokratik Kitle Örgütü” (DKÖ) kavramı bir tercihtir örneğin; “Sivil Toplum Örgütü” kavramı bir başka tercih. İkincisini kullanırsanız, TÜSİAD dahil “Hükümet Dışı” (non-government) bütün kurumlarla kendinizi kucak kucağa bulursunuz ve bu arada resmi anlamda hükümet-dışı olmakla sistem-yanlısı olmanın aynı anda mümkün olabileceği gerçeğini atlamış olursunuz. Aynı şey “emperyalizmin yeni süreci” yerine “küreselleşme” tanımını kullandığınızda da olur, vb.. vb..

Asıl meşguliyet alanı gerçek olgular değil söylem ve kavramlar dünyası olan postmodernizm için bu tam da böyledir. Çünkü, az sonra göreceğimiz gibi, geniş kavram çuvallarıyla iş gören ve tamamen keyfi olarak beğenmedikleri her şeyi (faşizm-sosyalizm, Hitler-Stalin, darbe-devrim) aynı çuvala tıkıştırarak postmodernistler, tarihin bütününü de böyle sınıflandırmaktadırlar. Her türden bütünlüklü teorisini iflasını ilan etmiş olan postmodernizm, tarihe bakışında bunun tam tersini yapmakta ve neredeyse bütün tarihi bize “modern öncesi-modernizm-postmodernizm” gibi bir üçleme üzerinden sunmaktadır. Arada kalanlar ise, (örneğin feodalizm, kapitalizm, sosyalizm, bunların siyasal tezahürleri, vb.) nasıl

olsa bir biçimde bir çuvala sığacaklardır! Oysa biz, çözümlerimizi bu üretim biçimlerini ve onun içindeki sınıfsal olguları kapsamayan bir temel üzerinden yapmayız; bu bakımdan meslekten bir tarihçi için anlam ifade edebilecek olan “modernizm” kavramı (ya da daha geçmişe gidersek, ilkçağ, ortaçağ, vb. gibi diğer bütün mesleki kavramlar) bizim için “yardımcı” roller üstlenirler.²

Dolayısıyla, kendisini modernizmin reddi olarak ortaya koyan “postmodernizm” kavramı da bizim çözümlene zincirimiz içinde temel bir nokta oluşturmaz, onu ve diğer bütün tarihsel, iktisadi, sosyolojik kavramları ancak bir sorunun açıklanması sırasında yardımcı olarak kullanabiliriz.

Bu bakımdan okurumuz, yazı boyunca “gericiliğin yeni ideolojik zemini” gibi kavramları “postmodernizm” yerine kullanıldığını gördüğünde şaşırmmamalıdır. İlerleyen bölümlerde anlaşılacağı gibi, postmodernizm, yalnızca “işten anlayanların” çözebileceği felsefi kodlara sahip bir düşünce akımı değil, emperyalist bunalımın yeni sürecinde insanlığın çürüme ve kimliksizleşme sürecinin ideolojik temelidir, karşı-devrimin saldırı silahıdır; doğuş yeri de esasen üniversite kürsüleri ya da genel olarak entelektüel dünya değil, işçi kahveleri, belediye otobüsleridir, ezilen sınıfların çorak dünyasıdır. Yeni gericilik ideolojisi, oralardan, sokaktaki insanın umutsuzluğundan doğan ve sonradan teorize edilen bir olgudur; bu anlamda da doğrudan doğruya hasmımızdır, onunla kavgamız sola ya da akademik felsefe alanına ait bir “polemik”ten farklı olarak, işçi sınıfının ideolojik mücadelesinin ta kendisidir, bu anlamda bir düşünsel şiddet içerir. Tam da bu açıdan Althusser’in sözleri, hem karşı-devrimin ideolojik saldırısı hem de bizim karşılığımız açısından anlamlıdır: “Çene ile diş birbirine nasıl bağlı ise felsefe de politikayla öylece birleşmiştir. (...) tüm felsefe yazıları, ‘son kertede’ teorik konjoktüre siyasal bir müdahaledir...”

Modernizm, Aydınlanma ve Kapitalizmin Baharı

Burada biraz durup, modernizm-aydınlanma sürecini ele almak gerekiyor; kendisini bu bütünlüğün reddi (ya da sonrası=post) olarak ortaya koyan Postmodernizmi anlayabilmek için bu gerekli.

Modernizm, bütün diğer tanımlamalar gibi sınıflar mücadelesinin tarihi dışında bir yerden doğmuş değildir. Kökleri bir anlamda rönesansa dek uzanan ama esas olarak onsekizinci yüzyılın Aydınlanma filozofları tarafından geliştirilen modernizm, özünde ortaçağın tutucu çerçevesinin reddi ve kapsamlı bir eleştirisi anlamına geliyordu. Bilimin metafiziğe üstünlüğü, akılcılık ve nesnellik, evrensel ahlak ölçütleri gibi unsurlar Aydınlanma düşüncesininin temellerini oluşturuyordu. Ortaçağın tutuculuğu, şüphesiz kaynağını salt Katolik kilisesinin

dogmalarından almıyordu; bu tutucu çerçeve aynı zamanda toprak aristokrasinin siyasal egemenliğinin ideolojik ifadesi ve koruyucusu olarak bir anlam ifade ediyordu. Dolayısıyla, daha Katolik gericiliğinin delinmeye başladığı ilk dinsel kaynaklı karşı çıkışlardan itibaren aslında atılan her küçük ya da büyük adım, ufukta görünmeye başlayan yeni bir toplumsal sistemin (kapitalizm) ve toplumsal sınıfın (burjuvazi) ihtiyaçlarını ifade etmekteydi. Elbette tarihteki her düşünsel gelişme birebir olarak tam bir zamanlamayla sınıfların konumlanışına denk düşmez ve çoğu kez entelektüel dünya gerçek-maddi dünyadan daha hızlı döner ama düşünsel akımlar, eninde sonunda kendi iktisadi-politik temellerini bulur ve bir temsil konumu kazanır. Bu anlamda, modernizm diye anılan çağ tanımlaması ve Aydınlanma fikri de kökleri ne kadar derinde olursa olsun, esasen burjuvazinin doğuş evresinin temel ideolojik zeminidir, o doğuşun ihtiyaçlarının karşılığıdır. Bu ihtiyaçlara denk düşmenin bir yanı, bilim ve aklın bütün dinsel dogmaların karşısına konulması ve felsefenin esrarlı dünyasının pozitivist bir darbeyle aralanmasıydı. Aydınlanma fikri, inançla akli açık bir biçimde karşı karşıya koyuyor ve tarihin ilerleme çizgisini de insan aklının ilerlemesinin bir biçimi olarak anlıyordu. Dünya, anlaşılabilir, kavranılabilir bir şeydi ve deneyle kanıtlanmamış olguların hepsi akıl-dışı olarak çöpe atılmalıydı. Ve daha önemlisi, bilimsel bilgi, salt “yükseklerde” dolanan bir efsane olmaktan çıkarılıp doğrudan hayatın içine sokulabilir, zanaatçıların, manifaktürün ihtiyaçlarına yanıt olabilirdi. İnsanın mutluluğu ve zenginliği, bütün boş inançların üstünde, asıl kutsal olan şeydi. Aynı dönemde hızla gelişen pozitif bilimler, Kopernik’ten Newton’a bütün büyük atılımlar bu temeli destekler niteliktedir; doğa olaylarının kutsal kitaplarla değil de doğanın kendisiyle açıklanabileceği fikri artık tartışma götürmez bir üstünlük kazanıyordu. Doğa, keşfedilebilir yasalara sahipti ve bu yasalar keşfedildikçe, doğrusal bir ilerleme sağlanabilir, bundan hareketle toplumun işleyiş yasaları bulunarak akılcı bir inşa yeniden gerçekleştirilebilirdi. Akılcı, birey merkezli ve tamamen laik bir eğitim yoluyla eski dogmaların tasfiyesi gerçekleştirilebilir ve sonsuz bir gelişme çizgisi yakalanabilirdi. Şüphesiz bütün bunlar, gelişmekte olan burjuva toplumun içersinde evrim yoluyla gerçekleşecekti.

Bu, bir yandan toplumsal gelişmenin, feodal kabuğu zorlayan yeni üretim ilişkilerinin, yeni buluşların önünü açar ve insan beynini özgürleştirirken, diğer yandan da politik anlamda dinsel egemenlik altındaki politik kurumların parçalanması anlamına geliyordu. Dinsel dogmaya tarih boyunca yediği en ağır darbelerden birini vuran Aydınlanma süreci, böylece onun politik-sosyal kurumlardaki etkinliğini de büyük ölçüde kırdı ve laik-ulusal devletlerin ideolojik-

kültürel temelini yarattı.

Öte yandan “hümanizm”i yücelterek “özgür birey”i kutsayan modernist çağ, kökleri rönesanstan gelen “özgürlükçü” akımı geliştirerek bir başka anlamda da toplumsal gelişmenin ihtiyaçlarına yanıt veriyordu: Çünkü böylece ortaya, bağımsız, işgücünü istediği yerde satma özgürlüğüne sahip modern birey çıkıyor ve feodal hukukun bütün sınırları dağılıyordu. Katolik türdeki “çileciliğin” üstüste aldığı darbelerle yıpranması ve onun yerini daha dünyevileşmiş, “çalışma”yı ve “çalışmanın nimetlerinden faydalanmayı” öğütleyen dinsel akımların (protestanlık, püritanizm, vb.) alması, bu bakımdan rastlantı değildi.

Ayrıca, özgürlük, eşitlik, insan hakları, demokrasi gibi kavramların hemen tümü (kendileri bu dönemde doğmamış olsalar bile) gerçek içeriklerini Modernizmle birlikte buluyorlardı.

Kısaca söylendiğinde, Modernite ve onun ayrılmaz bir parçası olan Aydınlanma düşüncesini karakterize eden temel unsurlar, serbest rekabet-liberalizm, akılcılık, ilerlemeci bilim ve tarih anlayışı, laik-ulusal devlet ve bireyin özgürlüğüdür... Elbette bütün bu temeller salt “fikirler dünyası”nda, filozofların ve edebiyat ustalarının yazı masalarında oluşmamış, feodal gericiliğe karşı burjuvazinin önderliğinde verilen büyük bir kavganın sıcak ateşi içinden çıkıp gelmişlerdir.

Marksizm: Kopuş ve Ekleniş...

Ama bütün bu süreç, tek yanlı ve homojen değildi, olamazdı. Aynı dönem, içinde henüz filizler halinde başka bir akımın da işaretlerini taşıyordu. Engels’in hatırlattığı gibi, “... soyluluğa karşı savaşında burjuvazi aynı zamanda o çağdaki çeşitli emekçi sınıfların çıkarlarının da temsilcisi olduğunu ileri sürebiliyorduydu da, gene de her büyük burjuva hareketinde, modern proletaryanın az çok gelişmiş önceli olan sınıfın bağımsız hareketlerinin kendini gösterdiği görüldü. Almanya’da Reform ve Köylüler Savaşı döneminde Thomas Münzer eğilimi, büyük İngiliz devriminde eşitleştiriciler; büyük Fransız devriminde Babeuf gibi.” (Engels, Anti-Dühring)

Üstelik yine Engels’in dikkat çektiği bir başka nokta, aynı zamanda bu yeni devrimci sınıfın öncellerinin ortaya teorik ön-belirtiler de koymasındı. Daha onaltıncı-onyedinci yüzyıllarda ilk örnekleri görülen ütopyacılar, düpedüz komünist düşler kuran filozoflar ve özellikle de üç büyük ütopyacı, Saint-Simon, Fourier ve Owen, bu belirtilerin en somut ifadeleriydi. “İnsanlığı kurtarmak” kavramına yükledikleri anlam bakımından Aydınlanmacı gelenekten ayrılmayan bu akımlar, yine de çok önemli bir gelenek yaratmışlardı.

Bu, anlaşılabilir bir şeydi; çünkü sonuçta Aydınlanma “herkes için Aydınlanma”

anlamına gelmiyordu; “ilerleme” de öyle... Eşitliğin ve özgürlüğün sınırları ise burjuva dünyasının sınırları içindeydi ve yeni filizlenmekte olan proletarya ise bizzat katılmış olduğu ve burjuva devrimlerinden bu kavramların (eşitlik-özgürlük-kardeşlik) gerçek içeriklerini talep etmeye başlamıştı bile.

Marks ve Engels’in müdahalesi, tam da bu noktada bir ekleniş ve kopuş olarak ortaya çıkmıştır. “Modern sosyalizm, içeriği bakımından her şeyden önce bir modern toplumda varlıklılar ile varlıksızlar, ücretliler ile burjuvalar arasında egemen olan sınıf karşıtlıklarının, öte yandan da üretimde egemen olan anarşinin bilincine varmanın ürünüdür. Ama teorik biçimi bakımından, başlangıçta 18. Yüzyıl Fransa’sındaki büyük Aydınlanma çağı filozofları tarafından konulan ilkelerin daha gelişmiş ve daha tutarlı olmak isteyen bir uzantısı olarak ortaya çıkar. Her yeni teori gibi, kökleri ekonomik olguların derinliklerine daldığı ölçüde, ilkin daha önce var olan düşünler temeline bağlanmak zorunda kalmıştır.”(a.g.e.) Yani esasen marksizm, Modernist çağın ve Aydınlanma geleneğinin çocuğu olarak doğmuş ve kendisini onun devamı olarak ortaya koymuştur.

Ama bu bağlanış, aynı zamanda kopuş ve aşmayı da içinde barındırmıştır; her şeyden önce bilimsel sosyalizm, Aydınlanma geleneğinin “insanın iyi bir özü olduğu ve eğitim yoluyla bu özün ortaya çıkarılarak toplumun ilerlemesinin temeli yapılabileceği yolundaki” safatasını bir çırpıda kenara atarak işe başlamış ve insan bilincinin ancak tarihsel-toplumsal bir bağlam içersinde ele alınabileceğini ortaya koyarak, yeni bir “kurtuluş” teorisinin temellerini atmıştır. Bu, ütöpik filozofların da aşılması anlamına gelmiştir; çünkü, “Aydınlanma çağı filozofları gibi [onlar da] belirli bir sınıfı değil ama bütün insanlığı kurtarmak isterler. Onlar gibi aklın ve ölümsüz adaletin krallığını kurmak isterler. (...) Eğer şimdiye dek gerçek akıl ve adalet dünyada egemen olmamışsa, bunun nedeni onların henüz tastamam bilinmemiş olmasıdır.”(a.g.e.)

Sosyalizmin kurtuluş teorisi ise, bu gelenekten keskin biçimde koparak, “fikirler” dünyasından yeryüzüne iner, proletaryanın savaşımı ve bu savaşım sonunda kazanılacak yeni dünyanın tamamen onun kendi eseri olacağı gerçeğine varır. Üstelik, bu savaşım, dünyayı değiştirmek için yola çıkmış olanın kendisinin de bu süreç boyunca değişeceği bir “praksis” biçiminde ele alınır. Ayrıca yine bu kurtuluş teorisinde, yalnızca bugünkü kötülüklerin kaynağı olan bir gücün iktidardan alaşağı edilmesiyle yetinilmez, bir bütün olarak sistemin kendisini sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldıran hareketin, nihai olarak proletaryanın kendisini de bir sınıf olarak tasfiye etmesini, böylece tarihte ilk kez gerçek insan bireyine varılmasının yolunun açılmasını öngörür.

Sonuçta artık dahililerden ve “insanın özü”nden, soyut “insan hakları, demokrasi,

ifade özgürlüğü” kavramlarından, “fikirlerin mücadelesi”nden ötede bir noktaya, sokağa ve devrime varılır. Böyle bakıldığında ise “sosyalizm, artık şu ya da bu dahinin rastgele bir buluşu olarak değil ama tarih tarafından oluşturulan iki sınıfın, proletarya ile burjuvazinin savaşımının zorunlu bir sonucu olarak [görünür].” (a.g.e.)

Kapitalizmin temel yasalarının keşfiyle birlikte ele alındığında bu kopuş, insanlık tarihi bakımından da çığır açıcı bir aşamayı simgeler. “Böylece idealizm, son sığınağından, tarih anlayışından kovulmuş; tarihin materyalist bir anlayışı ortaya çıkmış ve şimdiye değin yapıldığı gibi insanların varlığını bilinçleri aracılığıyla açıklamak yerine, insanların bilincini varlıklarıyla açıklamak için bir yol bulunmuş oluyordu.” (a.g.e.)

Buraya kadar söylediklerimizden kolayca anlaşılacağı gibi, bilimsel sosyalizm, kökeni itibarıyla kendinden bir önceki dönemin en ileri düşüncesi olan Aydınlanma geleneğine bağlanan ama onu her bakımdan aşarak ve koparak, deyim yerindeyse yeni bir “Aydınlanma” düzeyi yakalayan bir ideoloji olarak tarihteki yerini almıştır.

Bordadan düşen bayrak ve devrimler çağının başlangıcı

Ama öte yandan bu süreç, aslında aynı zamanda burjuva aydınlanmasının da kendi sınırlarına gelip dayandığı noktadır.

1800’lerin sonunda netleşerek kendini açığa vuran aşama, kapitalizmin rekabetçi döneminin, dolayısıyla onun “devrimci” (ve Aydınlanmacı!) sürecinin de sonudur. Yaygın deyimle bu, “burjuvazinin devrimci bayrağı bordadan aşağı düşürdüğü” noktadır.

Bilinen gelişim seyri içinde serbest rekabetçi kapitalizm, 1870’lerde gelişmesinin sınırlarına ulaşmış ve 1870’lerden 1900’ler arasındaki süreç serbest rekabetçi kapitalizmden, tekelci kapitalizme (emperyalizme) geçiş süreci olarak biçimlenmiştir. Emperyalist-kapitalizmin başlıca özellikleri de bu süreç içinde oluşmuştur. Sermayenin ve üretimin yoğunlaşarak, merkezileşmesi, ekonomiye ve giderek toplumsal yaşama egemen olan tekelleri ortaya çıkarmış, banka sermayesiyle sanayi sermayesinin içiçe geçmesiyle mali sermaye oluşmuştur. Aynı süreçte, sermaye ihracı belirleyici hale gelirken tekeller uluslararası karakter kazanmış ve dünya emperyalistler tarafından paylaşılmıştır. Böylece, emperyalist tekel genel bir çürüme ve asalaklaşma eğilimi yaratarak bilimsel ve teknik ilerlemeyi azami kâra bağımlı kılmış ve azami kârın gerektirdiği her durumda gelişmeyi frenler olmuştur. Üretici güçlerin gelişmesinin engellenmesi ve üretimden tümüyle kopmuş büyük bir rantiyeye kitlesi nin yaratılarak

asalaklaşmanın geliştirilmesi, bu yeni olgunun karakteristik unsurlarıdır. İktisadi ve mali bunalımın genelleşerek tüm dünyaya yayılması emperyalizmin en temel özelliğidir. Üretim ve sermayenin yoğunlaşp merkezileşmesine, büyümesine karşın pazarların ve değerlenme olanaklarının büyümemesi nedeniyle iktisadi bunalımlar daha derinleşmiş, iktisadi devreler sıklaşmış, kriz evreleri uzamaya başlamıştır. Emperyalist güçler sömürgeleştirilerek paylaşılmış pazarların yeniden paylaşımı için şiddetli mücadelelere girişmişler ve bu mücadeleler militarizmin ve emperyalist savaşların kaynağı haline gelmiştir. Öte yandan emperyalizm siyasi gericiliği geliştirmiştir. Emperyalizm çağında burjuvazi, üretici güçlerin ve toplumsal gelişmenin önün açan dinamiklerini yitirmiştir. Emperyalizm, burjuva aydınlanmasının kendi değerlerinden de kopuşudur. Genel çürüme ve bunalımı rasyonel gösterebilmek için kültür ve sosyal yaşamın bütün alanları sistematik olarak yozlaştırır ve çürütür. Dolayısıyla, böyle bir süreç açısından burjuva dünyası için söylenebilecek olan tek söz, onun artık bir anlamda “kendi değerlerine ihanet” noktasına vardığı ve kendisini inşa etmiş bulunan Modernizm ve Aydınlanma geleneğinden tam bir kopuş yaşadığıdır. Bu büyük geri adım, belki bir anda ve hayatın bütün cepheleri bakımından ortaya çıkmamış olabilir; ayrıca bu durum niyetlerin ötesinde bir şeydir. Yani herhangi bir burjuva açısından işçi çıkarmaktan savaşlara dek bir dizi işlem ne keyfidir ne de belki arzulanır bir şeydir; bütün bunları zorlayan kapitalizmin içsel mantığı ve işleyişidir. Aynı biçimde, siyasi gericilik ve Aydınlanma geleneğinden geri dönüş de tekil burjuva açısından keyfe bağlı değildir; bütün bunlar kapitalizmin doğal sonucu olan tekelci aşamanın işleyişiyle ilgilidir.

Belki ilk bakışta burjuvazinin örneğin “rasyonalist düşünme tarzı”nı yeni üretim tekniklerini geliştirmek için kullanıyor olması bu yargımızla çelişiyor gibi görünebilir; ama nihai olarak tekelci aşama artık kapitalizmin tarihsel olarak toplumsal gelişmenin önünü tıkadığı bir aşamadır ve “sonun başlangıcı”nı simgeler. Aydınlanmanın bütün temel değerleri, insanın yüceliği ve mutluluğu, bireysel özgürlük, insan hakları, hümanizm, emperyalizm çağında ayaklar altındadır; bunların yerini insanın çürütülmesi ve dizginsiz bir militarizm, kanlı katliamlar almıştır.

Bu anlamda, postmodernizmin, ilerde göreceğimiz gibi, neredeyse 90’lar öncesi bütün tarihi Modernizm ve Aydınlanma süreciymiş gibi göstermesi açık bir bilimsel sahtekârlıktır. Gerçekte tekelci kapitalizm aşaması, artık burjuvazinin “modernizm” ve “Aydınlanma geleneği” ile her ne bağı kalmışsa onları da keserek dizginsiz bir gericilik dönemine girmesi anlamına gelir. Tam da 1870’ler noktası,

burjuvazi açısından, kendi tarihinin tükenişe doğru yöneldiği noktadır ve o noktada tarih, kapitalizm ve onun değerleri bakımından durmuştur; artık yeni bir tarihin, dünya proletaryasının devrimler çağıının başlangıcı ilan edilmiştir. Zaten bu süreçten sonra özellikle Avrupa'da tekelci aşamanın etkilerinin hissedilmeye başlanması ve entelektüel dünyada da genel umutsuzluk teorilerinin, dekadans (çürüme) kültürünün, nihilizmin yayılması rastlantı değildir; bu anlamda bugünkü kısırlığın bir boşlukta doğmadığı, felsefi öncellere sahip olduğu bilinmelidir. Çok açık ve net olarak söylenebilir: Sistem açısından genel ve sürekli olan bunalım, süreç boyunca insan düşüncesi ve toplumsal yapı açısından da sürekli ve geneldir.

Bu noktadan sonra, dünyanın neresinde proletarya ve ezilen halklar isyan etmeye kalkışmışlarsa, onları bastırmak için harekete geçen güçler, işe Modernizm ve Aydınlanmanın en temel değerlerini çiğneyerek işe başlamışlardır. Bu tarihin bütünü ve bu tarihteki bütün musibetleri Modernizmin, Aydınlanma ve Pozitivizmin, vb. mantıki sonuçlarıymış gibi göstermek isteyen postmodernizm, işte bu yüzden sahtekârdır; bütün bu tarih boyunca Voltaire, Hugo ya da Kant ile birlikte, aynı fotoğraf karesinde düşünülebilecek tek bir eli kanlı faşist diktatör yoktur. Roosevelt'ten Bush'a hiçbir emperyalist katilin -demogojik laf yığınlarını bir ülkeye saldırı gerekçesi yapmak dışında- hümanizm ve insan haklarıyla ilgilendiğine tanık olunmamıştır. Bu bakımdan, örneğin 20. yüzyılın büyük soykırımlarından söz ederken, bütün bunların tek tek katillerin marifeti olduğunu iddia eden masalcı tarih ne kadar cahilceyse, aynı olguları modernizmin-pozitivizmin mantıki sonuçları olarak görmek de aynı ölçüde cahilliktir; çünkü aslında bütün bu olup bitenler, tekelci çağın pazar paylaşımının kaçınılmaz sonuçlarıdır ve artık 18. yüzyıl Aydınlanma-Modernizm geleneğini çöplüğe atmış olan bu barbarlık emperyalist kapitalizmin sık sık gösterdiği gerçek yüzünden başkası değildir.

Yani kısacası emperyalizm çağı, artık tarihin gelişim çizgisinin çatallandığı, burjuva dünyası açısından tarihsel olarak tükenmiş bulunan gelişme imkânlarının bir başka elde, proletaryanın elinde anlam kazandığı bir çağdır. Bu, burjuvazinin kendi ideolojik kökeninden uzaklaştığı, hatta onu tam karşısına aldığı bir durumda, aynı kökenin temel değerlerinin tarihin yeni lokomotifini tarafından sahiplenilmesi ve ileriye götürülmesidir. Modernizm, bu noktadan sonra ne bir dönemin adıdır ne de her koşulda aynı anlamı ifade eden tam bir bütünlüktür; dönemi doğru tanımlayan kavram ise "tekelci kapitalizm çağı"dır ve bu çağ, zifiri karanlık ile devrimlerin patlayan ışıklarını bir arada içerir.

Dönemler ve Yapı Malzemeleri

Buraya kadar söylediklerimize bakarak yalnızca bir kafa karışıklığı ya da umutsuzluk gibi görünen postmodernizmin günümüzdeki önemi ve tehlikesi, onun 90'lar sonrasının güncel tarihinde oynamakta olduğu rol ile ilgilidir. Bu rol, aşağıda göstermeye çalışacağımız gibi, emperyalizmin yeni bir sürecinin ideolojik harcı, arkaplanı olma durumudur. Gerek marksizme gerekse de genel olarak ilerleme-aydınlanma fikrine yönelik olarak yüz elli yıldır yapılan "eleştiri"lerden onu ayırarak özel bir önem kazandıran da zaten budur.³

Aslında, kapitalizmin her dönemeci, iktisat teorilerinden üretimin örgütlenmesine, iç ilişkilerden kapitalist sistemin karşısına dönük konumlanışına dek bir çok alanda olduğu gibi, ideolojik-kültürel alanda da kendi karşılığını ve izdüşümlerini bulur. Kapitalizmin rekabetçi döneminin "bırakınız yapsınlar"cı liberalizmle ve onun ideolojik tamamlayıcısı olan Aydınlanmacı gelenekle anılması nasıl rastlantı değilse, tekelci kapitalizmin ilk bunalım dönemi Rus Devrimi'yle sonuçlandıktan sonra karaya vuran sistemin Keynesci devlet müdahalesi yoluna girmesi ve bu müdahalenin bazı örneklerde faşizm noktasına dek ulaşması da rastlantı değildir.

II. Paylaşım Savaşı sonrasında peşpeşe devrimlerle sarsıldığında ise bu kez bir yandan anti-komünizm histerisiyle bulanmış biçimler ortaya çıkarken diğer yandan sömürgelerin "bağımsızlaştırılması" yönündeki "doktrin" ler gündemdedir; daha sonra ise neo-liberalizmin ideolojik türevlerine sıra gelecektir. Bütün bu dönemler, yaygın kültürel eğilimleri, hatta sanat akımları bakımından bile kendine özgü nitelikler gösterirler. Aynı biçimde her dönemin sosyalist düşünce ve tasarımları, mücadele biçimleri ve hatta sosyalistlerin kültürel biçimlenişleri bile ciddi değişikliklere uğrar. Sosyalist Barikat'ın ilk üç sayısında çeşitli vesilelerle belirtildiği gibi bu dönemler devrimci odaklar açısından da belli yenilenme-sıçrama görevlerini ortaya çıkarır.

1990'larda başlayan yeni süreç ise esas özellikleri itibarıyla 1945'ten beri hakim olan dünya tablosunun esaslı bir biçimde değişmesi anlamına gelirken, kapitalist üretimin örgütlenişinden emperyalistler arası ilişkilere, kapitalist sistemin sosyalist güçlerle ilişkisinden bağımlılık ilişkilerinin kazandığı yeni boyutlara kadar bir dizi değişikliği de gündeme getirdi. Dergimizin ikinci sayısında açmaya çalıştığımız yeni kapitalist iş örgütlenişi ve üretim süreciyle birlikte sınıfın parçalanması bunlardan biriydi. Reel Sosyalizmin çöktüğü koşullarda ortaya çıkan dizginsiz saldırganlığın "küreselleşme" adı altında organize edilmesi ve sermaye ihracının neo-liberal tarzda yeniden düzenlenerek bütün ulusal sınırları dağıtan bir mali sermaye akışına dönüştürülmesi ve nihayet yeni-sömürgelerin kendi içlerinde katmanlaştırılarak tek bir mali sistemin kırılğan parçaları haline

sokulması, vb. aynı dönemin gözle görülür olgularıydı. Dönemin bütünü karakterize eden esas olgu ise gelecekle ilgili yoğun bir umutsuzluk ve çürüme içersine giren insanın bilinç sefilliği idi.

Bütün bu değişikliklerin ideolojik bir yapı harcı olmaksızın düşünülmesi ve kalıcı kılınması ise şüphesiz mümkün değildi. Böylece, aslında felsefi kökleri oldukça eskiye giden bir ideolojik anlayış, postmodernizm, insanlığın gündemine geldi. Bu, rastlantı değildi. Daha önce belirttiğimiz gibi, kapitalizm için bir anlamda “sonun başlangıcı” demek olan tekelci aşama, aynı zamanda toplumsal ve düşünsel alan açısından da genel ve sürekli bir bunalımın başlangıcıydı. Ve iktisadi alanda olup bitenlere aslında çok benzer bir biçimde, düşünsel alanda da bu bunalımın derinleşme noktalarıyla hep karşılaşmıştık. Örneğin 1800’lerde herkese umut saçan kapitalizmin karaya vurduğu 1900’lerin ilk çeyreği, özellikle Avrupa toplumsal hayatı ve entelektüel dünyası açısından tam bir kaos dönemi idi. Çürümenin bütün toplumsal sınıfları kapsayan biçimleri, büyük bir umutsuzluk ve entelektüel dünyanın nihilizme kayması, dönemin karakteristik çizgileriydi. Büyük yıkımlarla geçen II. Paylaşım Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan “kalkınmacı” hava bir ölçüde rahatlatıcıydı. Bu süreçte, savaşın yarattığı yıkımın onarımı için girişilen devasa yatırımlarla hız alan emperyalist ekonominin yeni-sömürgeciliğin de etkisiyle sağladığı kısmi gelişme ve metropollerde artan “refah” düzeyi, sistemin ekonomik-sosyal işleyişi bakımından geçici bir iyimserlik yaratmakta; hatta çelişkili gibi görünebilir ama aynı dönemde sosyalist deneyimlerin ve halk savaşlarının belirgin yükselişi de bu genel iyimserliği artırmaktaydı. Ancak, emperyalist metropollerdeki ılık rüzgarın ömrünün kısa olduğu daha 70’lere varmadan anlaşılmıştı bile. Emperyalist kriz böylece 70’lerin sonuna doğru derinleşerek 90’lara doğru gelirken, karşıt cephesinde, yani reel sosyalist deneyimlerde umut verici işaretlerin azalması ve ideolojik kısırlık, kısa bir süreliğine yatışmış olan kaotik ortamı ve nihilizmi körüklüyordu.

Postmodernizm: umutsuzluğun teorisi

İşte tam da böyle bir süreçte, yani sermayenin tümüyle küreselleştiği koşullarda bu kez artık salt Avrupa’yla sınırlı kalmayan ve tüm dünyada ideolojik yansımalarını beraberinde getiren bir dönemece girildi. “Farklılıkları etkin kılarak bütünlüğe karşı savaş açma” (Lydtard) çağrısında bulunan postmodernizmin isim tarihi 1950’li yılların sonlarına götürülse de postmodern saldırı asıl anlamını tekelci kapitalizmin bütün süreci boyunca çeşitli kanallardan akarak gelen umutsuzluğun olgunlaştığı ve genel bir nitelik kazandığı 90’larda buldu.

“Modernizm sonrası-ötesi” anlamına gelen “postmodernizm” kavramının tam bir

tanımlamasını yapabilmek, kavramın kendi özelliklerinden ötürü zordur; çünkü bizzat kendisi bütünlüklü tanımları reddeden bu akım, kendi içinde de parçalı bir durum gösterir ve tarihteki alıştığımız felsefi, edebi, vb. akımlar gibi “tanımlanamamaktadır.” Asıl olarak etkinliğini ve gücünü de buradan alan postmodernizm, dünyanın esaslı bir biçimde değişmiş olduğunu, bu değişimle birlikte yalnızca kapitalizmin bir döneminin filan değil, modernizm diye tanımlanabilecek bir tarihsel çağın tamamen sona erdiğini, dolayısıyla bu çağa ait olan ne varsa hepsinin ortadan kalktığını ve bu yeni çağın bilinen kavramlarla açıklanamayacağını iddia etmektedir. Bugünkü dünyanın akılcı, bilimsel ve bütünlüklü bir tanımlamasının yapılamayacağı, böylesi tanımlamaların totalizm (toptancılık) olduğu ve yüzyıl boyunca yaşanan olumsuzlukların da (diktalar, savaşlar, soykırımlar, vb.) zaten buradan kaynaklandığı; çünkü bu tanımlamaların kaçınılmaz olarak tekçiliğe ve otoriterizme yol açtığı görüşü postmodernizmin ortak çıkış noktasıdır. Dünyayı kavramak (ve değiştirmek) için ortaya konulan bütün kuramların sonuç olarak yalnızca başka başka “yorum”lar olduğunu öne süren postmodernizm, bu “yorum”ların hiçbirinin bir diğerine göre üstünlüğünün olmadığını, olamayacağını, dolayısıyla bu türden “büyük anlatı”ların (marksizm, vb.) genel olarak geçersiz olduğunu iddia eder.

Bugünkü dünya manzarasına böyle bir eksensiz düşünme noktasından bakan postmodernizm, günümüzün “insanlık durumu”nu kapitalizm tarihinin vardığı (ve akmaya devam edecek olan sınıf savaşmaları tarihi içerisinde yeni bir dönemin kapısını açacak) bir aşama olarak değil, “postmodern bir durum”, bir sabitlik olarak algılandığında, manzaranın yalnızca bir fotoğrafını çekmiş olur.

Günümüzün insanı üzerine yaptığı bütün saptamalar (parçalanmış-iradesiz birey gibi) doğru bile olsa, diyalektik-sarmal hareketi reddeden tavrıyla o, bu fotoğraf karesiyle yetinir ve onu bütün filmin yerine koyar.

Böyle bir fotoğraftan memnun olduğunu açıkça ifade eden postmodernizmin sağ yorumcuları, mevcut anı kutsayarak, “tarihin sonunu” ilan ederlerken, hazcı bireyciliği, belleksizliği olumlarlar. Bugün var olan, mutlak olandır ve bundan fazlası için savaşmak gereksizdir; çünkü bu savaşlar da yıkım nedenidir.

Postmodern durumu soldan yorumlayanlar ise, söz konusu durumdan hoşnut değildirler ve ona karşı mücadele edilmesi gerektiğini kabul ederler. Ancak, üretim ilişkileri ve sınıflar üzerine bütünlüklü kuramların geçersizliği üzerinden giden bu kesim, baskının bir merkezi olmadığından hareket ederek değiştirilecek bir bütünün olmadığını, dolayısıyla örgütlü, bütünlüklü bir mücadelenin de gereksiz olduğunu vazeder. Salt politik ve kültürel alanda karşı çıkışların ve muhalif konumlanışın mümkün olduğunu düşünen postmodernizm, bunu üretim

ilişkileri ve devrim noktasına kadar götürmez; sonuçta ortaya çıkan ise salt itirazdır, kamusal-toplumsal bir mücadeleyi atlayarak şekilsiz “sivil toplum” kavramına ulaşılır.

Görüldüğü gibi postmodernistlerin tümü, aslında geçmiş bir ilişkiyi düşünmeye başladığında yalnızca kötü şeyleri anımsayan artniyetli aşıkları andırmaktadırlar. Koca bir yüzyıl, devasa olaylar, devrimler, büyük ayaklanmalar, karşı-devrimler ve savaşlarla geçip gitmiştir; ama marksistler ve aslında aklı başında herkes için araştırılıp dersler çıkarılması gereken bu tarih, onlar için bir pislik yığınınından ibarettir.

Bu mantık dizisinden hareketle sağ yorumun bize söylediği, her polis sorgusunda mutlaka burnumuza dayatılan kısa cümlelerin tekrarından ibarettir: Her şey bitti! Üstelik bu cümleden de bir adım ileriye geçilmekte ve yalnızca “her şey bitti”yle yetinmeyerek, “her şeyin yeniden inşa edilmesi olanağı da bitti!” noktasına ulaşılmaktadır.

Soldan gidildiğinde varılan yer ise, tecavüze uğramış birinin bir süre sonra hatayı kendisinde aramaya başlamasını andırmaktadır: “Aslında o elbiseyle o sokaktan geçmemeliydim...” Bu, artık kişinin kendisini tecavüzcünün (iktidarın) yerine koymaya başlamasıdır: “Sosyalizm totolojiye yol açtı... sistem güçlüdür... devlet iktidarını hiç fethetmemeliydik...”

Oysa bu yüzyıl, bugünkü sonuçları bakımından hangi noktada olunursa olunsun, insanlığın kendi kaderine hakim olmak, yeni ve daha adil bir dünya kurmak için en ciddi çabaları gösterdiği, bu uğurda tarif edilmez acılara katlanıp “çok şükür, çok şükür bugünü de gördüm” dediği büyük sevinçleri yaşadığı bir süreçtir. Bütün yüzyıl boyunca sosyalizm güçlerinin son derece trajik bir çöküşe dek varan hatalar yapmış olmaları ve bu süreç boyunca insanlığı altınçağa götürecek performanstan uzak kalmaları, onların postmodernizmin, nihilizmin büyük çuvalına tarihin cellatlarıyla birlikte konulmalarını haklı çıkarmaz. Gerçek bu değildir. Gerçek, yüzyıl boyunca karanlık ve aydınlığın, can sıkıcı Aydınlanma mirasından kurtulmaya çalışan emperyalizm ile bu mirasın en gelişkin sürdürücülerinin kıyasıya bir savaş yürüttüğü ve bu savaşın ilk raundunun ciddi hatalar sonucunda şimdilik kaydıyla karanlığın üstünlüğüyle sonuçlandığıdır; en azından bu sonuca sevinmek bile temel insani unsurların kaybı anlamına gelir.

Bu sürecin sosyalistler açısından kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi, tarihin bitmez tükenmez dersleri arasından yeni bir devrimci projenin üretilmesi, ertelenemez bir görev olarak ortada durmaktadır.

Denizin Çürütülmesi

Yukarıda kısaca tanımlamaya çalıştığımız postmodernizmin bu kadar popüler olması ise şüphesiz kendi tezlerinin gücünden değil, sosyalizmin ve genel olarak toplumsal hareketin tarihte ilk kez bu kadar yoğun bir gerileme yaşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. 150 yıllık tarihi boyunca kendisine yönelik türlü çeşitli eleştiri ve saldırıyı bir biçimde savuşturabilecek refleksleri olan ve bu gücü de pratikte gösterdiği canlılıktan alan marksizm, ilk kez insanlık üzerindeki genel etkisi ve prestiji açısından bu ölçüde zayıflamıştı ve reel sosyalizmin çöküşünün katlanan etkisinden kaynaklanan bu zayıflık, ortamı saldırıya açık hale getiriyordu.

“Katlanan etki”den söz ediyoruz; çünkü burada bizim dar çerçevemizi aşan bir şey vardır. Çöküş olgusu ve 1990 miladı bu bakımdan önemlidir. Çünkü bu olgu her şeyden önce tarihin gerçek öznesi olan insan üzerinde çok belirleyici bir rol oynamıştır. İşe insanla başladığımızda ilk karşımıza çıkarsa, kapalı devre bir ideolojik çerçeve içersinde kendini nisbeten koruyabilen devrimci-sosyalist kesim ile sokaktaki gerçek insan arasındaki dayanıklılık farkıdır. Daha somut söylenirse, reel sosyalizmin gürültülü çöküşünün sokaktaki insan için ifade ettiği anlamla bizim için ifade ettiği anlam, daha ilk günden beri farklıdır. 70 yıllık işçi emeğimizin bir yıl gibi kısa bir sürede yerle bir olması, sosyalistler bakımından da korkunç bir moral çöküntüsü ve şaşkınlık anlamına gelmiştir şüphesiz; ama öte yandan bu olay, yine de, sosyalistler için, ortaya çözümlenmesi gereken yeni sorunlar çıkartan bir “sosyal ve siyasal, ideolojik olgu”dur. Oysa çöküş, 90'lara gelinceye kadar zihni zaten yeterince örselenmiş olan sokaktaki insan için, Londra'dan Rio de Janeiro'ya ve İstanbul'a dek sokaklardaki bütün sıradan insanlar için tam bir felâket anlamına gelmiştir. Böylece çöken, mevcut düzenin, “belki de bir alternatifinin var olduğu, var olabileceği” fikridir. “Daha adil bir dünya kurulamamakta, kurmak isteyenler de eninde sonunda batağa saplanmaktadır.” Bu, modernizmin filan değil, düpedüz insanoğlunun kendine olan güveninin, kendi kaderine hükmedebileceğine olan inancının çöküşüdür.

Böylece ortaya çıkan şey, artık nezle ya da grip gibi gelip geçici bir durum değildir; “oluşan nesnel ve düşünsel kaos ortamında, ilerleme düşünce ve ütopyasından kopuş ve alacakaranlık bir düşünce ve bilinç sefilliği ortaya çıkmıştır.” (SB, 1. Sayı) Ya da bir başka deyişle söyleyecek olursak, geçmişte Mao'nun “gerilla-halk / balık-deniz” benzetmelerinden yola çıkarak “denizi kurutma” teorileri icat eden emperyalist sistem, yeni zamanlarda bir adım ileri atarak “denizi çürütme” esprisine ulaşmıştır. Çünkü çöküş momentine (“çöküş”ün gerçekleşmesinde de rol oynayacak bir zamanlamayla!) kapitalizmin tarihindeki en büyük iletişim teknolojisi devrimi de denk düşmüş ve böylece dünya

(insanoğlunun fikrî dünyası anlamında da) küçülürken, çöküşün moral etkisi kapitalist sistem lehine katlanmış ve sistemin kendini yeniden üretme gücü sanal olarak kanıtlanmıştır.

Yani, sokaktaki insanı bizden daha derinden etkileyen çöküş, insanın en önemli yanını, gelecekte umutlu olma ve o geleceği en azından düşleyebilme özelliğini parçalamıştı. Bu, mevcut yaşam tarzına karşı duyulan nefretin, insanın kendine güvensizliği yolundan dengelenmesi, onun yalnızlık içinde çürütülerek köleliğe razı edilmesiydi. Büyük bir umutsuzluk dalgası altında ezilen ve “toplu”, “örgütlü” davranış biçimlerinden gitgide uzaklaşan insan, artık yeni bir ideolojik biçimlendirmeye “uygun” hale gelmişti. İletişim patlaması sonucunda oluşan o devasa ideolojik mekanizma karşısında, yalnız ve dayanıksızdı; üzerine püskürtülen, yalnızca “naklen savaş” gösterileri değil, daha kapsamlı bir ideolojik salgıydı.

“İletişim Devrimi” denilen şeyin asıl anlamı da böyle bir süreçte ortaya çıktı. Dünyayı olağanüstü genişletirken insanı daraltan, kendi kimliğinden uzaklaştıran ideolojik bombardıman, geçmişteki hiçbir dönemle kıyaslanamayacak seviyeye ulaştırıldı. Bilişim ve iletişim alanlarını tamamen ve tartışmasız bir biçimde tekelleştiren sistem, dünyanın bütün köşelerini ve tek tek her insanı bu tekellerin tahakkümü altına sokarken, onların aidiyet ilişkilerini parçaladı, devasa bir uluslararası güç karşısında tek başına ve çırılçıplak bıraktı. Bu, iddia edildiği gibi “insanın gerçekten birey olması” da değildi; tam tersine tüm toplumsal reflekslerinden uzaklaştırılmış olan insanın korkunç bir savunmasızlık içinde global sürüye dahil edilmesiydi. Artık geçmişin devrimci dalga tarafından etkisiz kılınabilen zayıf dezenformasyonuyla değil, bilinç gözeneklerini tıkayan ve hiç aykırılık barındırmazmış gibi görünen yoğunlaşmış bir çamur örtüsüyle karşı karşıyaydık ve bu örtü, kamusal davranışın parçalanması üzerinden iş görüyordu. Yani biz, bir felsefe akımı gibi görünen o şeyle, postmodernizmle karşılaştığımızda, aslında o bundan çok önce bizim örgütleyip dünyayı değiştirme eylemine katmak istediğimiz insanların iliklerine dek sokulmuştu. Otobüslerde, kahvelerde duymaktan bezdiğimiz umutsuz-apolitik ve kör bireyci söylemler, küfürlü bencillik ifadeleri, vb.. hepsi Oxford’da ya da Cambridge kürsülerinde esrarlı teoriler, sanat anlayışları, felsefi inciler haline getirildiğinde esasında “yeni” özellikler kazanmıyor, yalnızca estetize edilmiş oluyordu.

İngiliz tarihinin en gerici başbakanı olan Thatcher’ın “toplum diye bir şey yoktur, bireyler ve onların aileleri vardır” derken söylemek istediğiyle aynı düşüncenin inceltilmiş biçimleri arasında çok ciddi bir fark yoktu. Sokaktaki insanın parçalanmışlığı ve yabancılaşması, onun artık yalnızca kendi günlük hayatına

yönelerek burnunun ucundan ötesini göremez hale düşmesi, neo liberalizm dönem açısından “felsefi akım” haline dönüşüyor, üstelik bu durumun yeni bir devrimci dalga tarafından değiştirilebilme olasılığı tamamen keyfi bir kararla “ortadan kaldırılarak” tüm zamanların en “bütünsel” gerçeği haline getiriliyordu.

Pentagon’da “komünist doktrinin çöküşü” diye tanımlanan şey, postmodernizm adına açılan yüzlerce üniversite kürsüsünde4 “büyük teorilerin sonu” kavramıyla ifade ediliyor ve bu da aslında günlük hayatta her gün rastladığımız boşluk duygusunun tanımlanması oluyordu. Böylece insan da “topluluk içinde birey” halinden “gerçek yerine”, mağarasına dönmek zorundaydı. Her şey ama her şey parçalanmıştı, bütünlüklü “kurtuluş” ideolojileri gibi insanın kendisi de parçalanmıştı, ne büyük umutlar ne de büyük aşklar, hepsi bitip tükenmişti: 1+1 artık 2 bile etmiyordu! Sosyalist mantık silsilesi içinde 1+1, örgütlü-kollektif çalışmanın açığa çıkardığı artı enerji nedeniyle 3 ve daha fazlası eder; çünkü bu, iki insanın “yanyanalığı” değil, “örgütlülüğü”dür. Ama şimdi, örgüt denen şeyden sadece insan topluluğunu anlayan postmodernlere göre, 1+1, hiç bir şey yapmıyordu, hiç bir şey! 1 sadece 1’den ibaretti, o kadar! Hatta o da ruhu ve gövdesi bakımından şizofrenik biçimde parçalanmıştı ve artık günlük olana yönelerek belkemiği yerine yumuşak bir ilikle yetinmek mümkün hale gelmişti.

Böylece ortaya çıkan şey, Thatcher’den Özal’a uzanan yeni-sağcı kampın ve 68 yorgunları başta olmak üzere sokak-dışı solun bu fotoğraf üzerindeki olağanüstü uzlaşmasıdır. Herkes “tek”tir! liberalizmin “bırakınız yapsınlar” ilkesinden çok gerilere, ilk mağaralara dönen neoliberalizmin ilkesi sıkı sıkıya belirlenmiştir: Sosyal Darwinizm! Altta kalanın canı çıksın! Milton Friedman ile “yoksulların gerizekalı olduklarını” kanıtlamak için özel olarak antropolojik tezler icat eden Reagan danışmanları ve nihayet Fukuyama gibileri farklı yollardan da olsa aynı ilkeyi ifade etmektedirler: Altta kalanın canı çıksın! E.M. Wood’un dediği gibi postmodernizm “teşhis” olmaktan çıkıp “hastalığın kendisi” haline gelmişti. (Marksizm ve Postmodern Gündem, Ütopya Yay.)

Toparladığımızda, söz konusu olan şey, emperyalist sistemin “çöküş” sonrasında belirlediği ve esas olarak dehşet gösterileriyle vurgulayarak pekiştirdiği yeni ideolojik biçimlenişin, hiç duraksamaksızın “global düzeyde suni-denge” adını verebileceğimiz yeni durumun ifadesinden başkası değildir. Bu ifade aracılığıyla anlatılan durumun karakteristik unsurları ise, artık tanımlanabilir haldedir: Ağaçların öne çıktığı bir perspektifte ormanın yokluğu, küçülen dünya manzarası içersinde zihni de CNN ekranıyla yetinecek kadar küçülen insanın körelmesi, bir bütün olarak sendikaları ve solu merkeze çekerken uçlara NGO’ların gevşek yapısını yerleştiren yeni “muhalif konumlanış”, vb... vb...

Sonuç: Postmodernizm Emperyalizmin Yeni Tarihsel Sürecinin İdeolojik Saldırısıdır, Püskürtülmelidir

Sürecin bütününe baktığımızda kesin biçimde gördüğümüz şey, küreselleşmiş neo-liberal kapitalizmin boyunduruğunda yaşayan ezilen sınıfların ve bütün insanlığın yalnızca iktisadi-politik bakımdan değil ideolojik ve kültürel bakımdan da kapsamlı bir saldırıyla karşı karşıya olduğudur. Zaman zaman büyük bir yanılıyla değerlendirildiği gibi Gericiliğin Yeni İdeolojik Zemini, yani postmodernizm, mimari ya da felsefe alanıyla ilgili bir düşünce akımı ya da bir sanat anlayışı değil, bütün bunları da kapsayan bir ideolojik yönelimdir.

Postmodernizmin, Malthus'dan, Nietzsche'ye, Nihilistlere, solcu ekonomistlerden ve Reformistlerden, 1945 sonrası bürokratik KP'lerin ölen devrimci ruhunun ve devrimci sol hareketlerin başarısızlığının yarattığı hayal kırıklığı ile sınıfa ve devrimci değişime umutsuzluğa sürüklenen emperyalist ülkelerin sol aydınlarının düşünsel savrulmalarına ve benzeri öğelere değin uzanan oldukça geniş bir arka planı bulunuyor. 1970'lerin kriz atmosferi bütün bu öğelerin buluşup kesiştiği noktadır. İşte Postmodernizm bütün bu akıldışı, umutsuzluk, yılgınlık düşüncelerinin buluştuğu, iç içe geçtiği, sistemle buluşmayı, onu onarmayı hedefleyen bir içerikle yeni bir düzeyden kurgulanıp üretildiği anlayışın ismidir. Tam da bu noktada, Postmodernizm ile Yeni Sağ ve Neoliberalizm arasındaki ilişkiyi netleştirmek zorunludur.

Bu üç gerici dinamik, emperyalist kapitalist sistemin 1945'ten 1970'lere değin gelen geçici toparlanma ve ilerleme sürecinin 1970 başlarında sona ermesi ve sistemin genel bunalımının ağır bir yapısal krizle derinleşmesi sürecinin öz çocuklarıdır. Bunların tarihsel kökleri hiç kuşkusuz çok daha derinlerdedir. Ancak 1970'lerin ağır kriz ortamı bu üç dinamiğin birbirlerini bütünleyen bir organik bütün oluşturmalarının nesnel zeminini yaratır. Emperyalist kapitalist sistem kâr oranlarının yeniden yükseltilmesi için başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi kesimlerin yerel ve uluslararası her türden direniş mevzilerini, örgütsel, siyasal, ideolojik, kültürel, devletsel vb. dayanaklarını yoketmeye dönük yeni stratejilerin arayışı içindedir.

Bu arayışlar Neoliberalizm, Yeni Sağ ve Postmodernizm temelinde karşılığını bulur. Sistem bu dinamikleri bir restorasyon programı olarak organik bütün haline getirir ve 1979-80'lerde taarruza geçer. Postmodernizm, manifestosu niteliğindeki Lyotard'ın 'Postmodern Durum' isimli kitabı ile atağa geçerken, siyaset alanına ABD'de Reagan, İngiltere'de Thatcher, Almanya'da Kohl üçlüsünün başını çektiği, faşizmin eşiği sayılabilecek Yeni Sağ'ın, iktisat alanına işçi sınıfının ve emekçi halkların dizginsiz sömürsü ve talan anlamına gelen

Neoliberalizmin egemen olması ve her üçünün de (Postmodernizm, Yeni Sağ ve Neoliberalizm) 1979-80'de atağa geçmesi ve sisteme egemen olması bir tesadüfün ötesinde, bunların sistemin restorasyon programının temelini oluşturacak biçimde organik bir bütünlük haline getirildiklerini göstermektedir. 1990'larla başlayan yeni tarihsel süreç ise bu programın küresel ölçekte yaşanan değişimlere, ortaya çıkan yeni güç ilişkilerine ve çelişkilere bağlı olarak dünya çapında egemen kılındığı bir süreçtir. Postmodernizmin belki de ilk fikir babalarının niyetlerinden bağımsız olarak tarihsel olarak durduğu yer, kazandığı rol budur.

Emperyalizm çağının bugünkü evresinde ezilen sınıflara ve insanlığa yöneltilmiş olan çürütme ve kimliksizleştirme operasyonu, çok önceden başlatılmış bulunan "sınıfa elveda" çağrılarıyla böylece buluşmuş ve emperyalist sistem karşısında insanı yalnızlaştıran, onun toplu davranış ve örgütlenme reflekslerini körelten ve bu sefilliği övgüye boğarak hakim biçim haline getirmek isteyen bir ideolojik arkaplan yaratmıştır.

Ayrıca, hemen vurgulanmalı, artık ipliği iyice pazara çıkmış olan Fukuyama'nın ötesinde sol muhalif kesimlerin de postmodernizmden, postyapısalcılıktan beslenerek yarattıkları etkinlik alanı son derece tehlikeli hale gelmiştir. 80'li yıllarda hayata geçirilen "düşük yoğunluklu demokrasi" çerçevesinde "çok kültürlü demokrasi"nin keşfiyle birlikte kavram postmodern sol tarafından hızla sahiplenilerek sınıf savaşının uzlaşmaz bir çelişki oluşu yadsınmış ve burjuva devlet aygıtının parçalanması ertelenerek, kapitalizmden sosyalizme geçiş, demokrasinin genişletilmesi mücadelesine indirgenmiştir. Aslında farklı sınıflardan oluşturulacak "çoğunluk mücadelesi" ile burjuva demokrasisinin ötesine geçilebileceği anlayışı asıl olarak kapitalizmle sosyalizm arasındaki mücadelenin farklı sınıfsal çıkarlardan kaynaklı demokrasi biçimleri önerdiğini es geçer.

Bu, sosyalistlerin de eksen olarak almamakla birlikte reddetmedikleri tikel ve yerel mücadeleler olgusundan ötede bir şeydir, Bu, sosyalist'ten "demokrat"a, "devrimci"den "muhalif"e, "sınıf"tan "birey"e, "ulusal kimlik"ten "etnik kimlik"e düşüştür.

Böylece ulaşılan noktada mesele, artık işçi sınıfı ve devrimci sosyalistler açısından da, bir tali sorun olmaktan çıkmış, ideolojik-politik mücadelenin asli unsurlarından biri haline gelmiştir.

Fikirler ve Sokaklar

"Fikirlerin egemenliğine karşı başkaldıralım. Biri, insanlara bu yanılısamaları değiştirip, yerine insanın özüne uygun düşen düşünceler koymayı öğretelim diyor;

bir başkası, bu yanlısamalara karşı eleştirici bir tutum almayı öğretelim onlara, diyor; bir üçüncüsü ise, bunları kafalarından çıkarıp atmalarını öğretelim, diyor ve bugünkü gerçekliğin böylece çökeceğini iddia ediyorlar.” (Alman İdeolojisi, Marks-Engels, sf: 31)

Sosyalizmin kurucularının yaklaşık yüz elli yıl önce Alman felsefecilerini alaya alırken söyledikleri bu sözler, soruna nasıl bakılması gerektiğini son derece açık biçimde ortaya koyuyor. Fikirlerin karşısına fikirleri koymak! Bu, safdil idealizmin yöntemidir. Fikirlerin ve o fikirlerin arkasında duran sistemin karşısına sokakları ve sokaktaki insanın bilinçli pratiğini koymak! Bu ise devrimci sosyalizmdir, marksizm-leninizmin yöntemidir.

Marksizmin klasiklerinde işçi sınıfının mücadele alanlarından biri olarak (politik ve ekonomik mücadelenin yanında) sayılan ideolojik mücadele de esasen böyle bir anlam taşır. Zaman zaman ideoloji kavramının dar anlamından hareketle, sadece söylemle ilgili sanılan, sadece yazılar ve polemiklerden ibaret olduğu varsayılan ideolojik mücadele, aslında bütün bu sayılanları da kapsamakla birlikte, politik ve ekonomik alanlarla içiçe geçen bir alan üzerinden yürür. Yoksa toplumda yaygın olarak kökleşmiş gerici düşüncelerin kitlelerin zihninden sürülüp atılması, karşı-devrimci ideolojik hegemonyanın parçalanması, yalnızca iyi makaleler ve sağlam içerikli bildiriler yolundan gidilerek başarılmaz; esas sorun, her durumda ideolojik mücadelenin bu bilinen anlamları ve araçlarıyla, sokaktaki-fabrikadaki-mahalledeki-kırdaki pratik çalışmayı, politik mücadelenin bütün tali ve temel yöntemlerini birleştirmek ve toplumsal yapıyı, bu yapının tüm yerleşik eğilimlerini sarsmaktır.

Yeni Bir Yüzyıl İçin: Bilimsel Sosyalist Aydınlanma

Devrimci sosyalizmin postmodernizmle olan hesaplaşması ve mücadelesi de, aynı biçimde, yalnızca postmodern filozofların çok içselleştirmiş oldukları bir alandan, sözcükler ve görüntüler alanından değil, esas olarak hayatın sunduğu zengin mücadele cephelerinin tümü üzerinden yürüyecektir. Emperyalizmin yeni sürecinin yapı harcı olan postmodernist çürüme ideolojisine karşı mücadele, işçi sınıfının ve ezilen halkların emperyalizme karşı verdikleri savaşın içerisinde, o savaşın bir parçası olarak gelişecek, bilimsel sosyalizmin ideolojik yenilenme süreciyle bir bütünlük yaratılacaktır.

Bu bütünlüklü mücadele, sistemin postmodern yaşam kültürü ve bilinciyle, gerici, faşist terörle, neoliberal saldırıyla yaşamı, ruhu parçalanmış işçi sınıfı ve emekçi insanlığın, yeniden ayağa kaldırılması ve kendisini bütünsel olarak yeniden inşa etmesinin yegane yoludur. Mütevazi devrimci kültür-sanat çalışmalarından,

ekonomik, sosyal, kültürel dayanışma faaliyetlerine, irili ufaklı hak arama mücadeleleri ve direnişlerinden, doğrudan iktidarı hedefleyen PASS temelindeki devrimci savaş faaliyetlerine değin uzanabilen ve hayatın bütün alanlarını kucaklayan bir devrimci toplumsal pratik ve bunun örgütsel, ideolojik zeminleri, bütünlüklü ve kaderini eline alan bir insan, sınıf, halk ve ulus, dünya çapında emekçi insanlık tablosunu ortaya çıkarmanın tek yoludur. Emperyalist kapitalist sistemin hegemonyasını her cepheden parçalayıp geriletken merkezi ve bütünlüklü devrimci mücadele; işte bize gerekli olan ve örmeye çalıştığımız hat budur. İşçi sınıfı ve tüm emekçileri özgürlükçü, eşitlikçi, dayanışmacı yeni bir kültüre, yeni bir yaşam tarzına, duruşa taşıyacak, bütünsel değişimin ve kurtuluşun yolu olan devrime yöneltecek ve devrimin öznesi yapacak bu yolun adımları bugünden atılmak zorundadır.

Ve mücadelenin an be an yaratıcı pratik biçimlerinin bulunması, basitten karmaşığa tüm mücadelelerle sürece merkezi ve bütünlüklü bir tarzda devrimci iradenin, yapının ve eylemin egemen kılınması devrimci sosyalistlerin güncel ve stratejik görevleridir.

Yeni yüzyılın Bilimsel Sosyalist Aydınlanması, böylece salt “fikirlere karşısına fikirler konularak” değil, aynı zamanda sokak çatışmalarının sıcaklığında ve devrimci gerillanın savaş siperlerinde yaratılacaktır. Kendi kendisine eleştirel bakabilen tek dünya görüşü olan marksizm-leninizm, bu büyük görevi başarabilme yeteneğine sahiptir.

Bütün devrimci güçlerin kendi yerelliklerinden başlayarak ama o yerellikleri de aşarak yapacakları katkılarla sağlık kazanacak olan bilimsel sosyalist düşünce, yeniden dünya halklarının biricik umudu haline geldiğinde, bütün diğer öncelleri gibi postmodern gericiliğin sözcülerini de artık kimse anımsamayacaktır.

Dahası, böylece varılacak olan büyük tarihsel buluşma noktasında, insanlığın bütün sürecinden akıp gelen kültür mirası ve o mirasın en değerli parçası olan Aydınlanma geleneği ile komünist ütopyamızın yeni kültürü bir araya gelecek, aradaki karanlık yılların insan bilincinde yarattığı tahribat ancak bu yolla kazanıp çöplüğe atılacaktır.

DİPNOTLAR

(1) Öznesiz değil aslında. Bütün bu “değişim”in burjuvazi tarafından kontrol edildiği düşünülürse, ancak bir “gizli özne”den söz edilebilir.

(2) Bu konuda bir başka alandan verilebilecek örnek, “yoksulluk” kavramıdır. “Yoksulluk”, sosyolojik bir kavram olarak anlamlıdır ve politik çözümlemede yardımcı olarak kullanılabilir; ama sınıfsal bir öz taşımaz ve sınıf temelli bir

çözümlemede açıklayıcı olmaz.

(3) E. M. Wood'un Marksizm ve Postmodern Gündem kitabında örneklediği gibi 1914'te Oswald Spengler, "Aydınlanma'nın sonunu" ilan etmişti. Daha sonraları, 1950'lerde C. Wright Mills de aynı şeyi ifade edebiliyordu.

(4) Üstelik sanat alanındaki bazı örnekler bakımından durum çok da masum değildir; 1950'lerde ortaya çıkan "Yeni Eleştiri" akımının CIA tarafından önünün açılması bunun bir örneğidir.

**2000'li Yıllar ve
Postmodernizm:
Hiçbir Şey
Rastlantı Değil!**

Üretimin Yeni Örgütlenişi ve Parçalanmış Birey

Postmodernizmin bildik anlamda bir felsefe değil de insanın çürütülmesinin ideolojik arkaplanı olduğunu söylerken durumu abartmıyoruz. Sistemin sırça köşklerinde salt entelektüel bir iş yaptığına inanan postmodern filozofların sübjektif niyetleri bir yana, ideolojik-felsefi üretimin mekanizmaları açısından 1850'lerin naif dünyasında yaşamadığımız kesindir. Hiç komplocu düşünmesek de, bütün üniversitelerin kapitalist üretimin yeni biçimlerinin teorizasyonu için seferber edildiği bir dönemde, yüzlerce "devlet-dışı/sistem-içi" vakfın, kurumun, vb. hayal bile edilemeyecek paralarla oynadığı bir dönemde, postmodernizmin bütünüyle "bağımsız" bir alanda tohumlanıp çimlendiğinden kuşkulanan için ciddi nedenlerimiz vardır.

Örneğin postmodernizmin ortaya çıkışını kapitalizmin fordist üretimden "esnek üretim"e geçişine bağlayan yaklaşım son derece yerindedir. [Gerçekten de kapitalist üretimin 1910'lar sonrası klasik iş örgütlenmesi olan fordizmin üretimi bir bütünlük içinde ele alan mantığıyla bireyin sosyal, politik, kültürel parçalanması bugünküne nazaran sınırlı ölçüde mümkündür. (bkz. SB. Sayı 2)] Uzunca bir süre bu duruma katlanan ve işçinin toplu fabrika üretimi içersinde tek bir gövdenin parçası gibi olmasını arzulayan (böylece sınıf bilincini ve toplu davranışı da istemeden üreten) burjuvazi, post-fordizm noktasına geldiğinde, üretimin belli bir merkezde yoğunlaştırılması zorunluluğu ortadan kalkmış, parçalara ayrıлып farklı birimlerde, hatta farklı coğrafyalarda gerçekleştirilebilmesi örgütlü emeğin gücünü kırarken, parçalanmış yeni işçi kesimlerinin ucuz işgücünü öne çıkarmıştır. Böylesi bir kapitalist iş örgütlenmesiyle postmodernizmin bütün toplumsallıklara savaş açan ve genel olarak parçalanma

vurgusu yapan eksenini arasında tam bir uyum olduğu tartişmasıdır. Gerçekten de tarihin řu ya da bu noktasında sık sık belirip kaybolan diğer marksizm eleştirilerinden farklı olarak postmodernizmin önemi, hiç de rastlantısal olmayan bu denk düşmeyle ilgilidir; o emperyalizmin belli bir döneminin ideolojik-kültürel arkaplanı olarak kendisini böylece ortaya koyar. Postmodernizm, “esnek üretim” biçimleri altında parçalanmış bireyi mutlaklaştırarak, ona, “insan kırılmış bir yumurtadır” (Lacan) diyebilecek ölçüde bir “öz” atfederken, marksist-leninistler, bu yeni iş örgütlenmesini ve parçalanmışlığı bir toplumsal formasyonun çözümlenmesi bağlamında ele alırlar ve böylece değişime uğrayarak katmanları genişleyen sınıf için yeni mücadele arayışlarının içine girerler.

Hiçbir Şey Rastlantı Değil!

Güçlenen Zor Aygıtı ve Örgütlülüğün Lanetlenmesi

Öte yandan, kamusal-örgütlü davranışın anlamsızlığını ve büyük kurtuluş teorilerinin çöküşünü ilan eden bir ideoloji olarak postmodernizmin, emperyalist devlet aygıtlarının olağanüstü düzeyde militarize edilerek güçlendirildiği bir dönemde ortaya çıkması da rastlantı sayılamaz. Gerçekten de, kapitalizmin tarihi boyunca “bireyin gücü”ne yapılan vurgunun birdenbire değişerek onun zayıflığının övgüsü haline dönüşmesi ve buna “sınıf”tan kaçışın eklenmesi, son derece ilginçtir. Yalnızca işçi sınıfının varlığını değil, bir bütün olarak sınıfların belirleyiciliğini reddeden postmodernizm, devlet ve diğer iktidar aygıtlarından bahsederken de baskı ve zulmün sınıfsal kökenlerini yadsıyarak Dühring’in keyfi zor teorisine geri döner ve sistematik bir sınıfsal baskının yerine “şurada ya da burada, řu ya da bu nedenden kaynaklanan rastlantısal baskı”yı koyarak bilinç bulanıklığına yol açar. Çünkü bu, postmodernizmin mantığı içersinde aynı zamanda kapitalizm karşıtı güçler için de bir “dağılın!” emri anlamına gelir. Bütün bu saçmalıkların herhangi bir zamanda değil de emperyalist sistemin zor aygıtlarını büyük ölçüde yoğunlaştırdığı bir dönemde ortaya sürülmesi ise gizlenemez bir suç ortaklığına denk düşer. Buraya kadar söylediklerimizden kolayca anlaşılacağı gibi, sömürücüler cephesinin kendisini hiç durmaksızın tahkim ederek gitgide daha fazla organize olduğu bir süreçte, Washington’da yüzlerce uzmandan oluşan analizci orduları her gün başımıza ne gibi çoraplar öreceklerini planlar ve generaller haritalar üzerine kırmızı iğneler saplayıp dururlarken herhangi bir filozofun ezilen sınıflara dönerek “örgütlü davranışın lüzumsuzluğu”ndan ve hatta “tehlikeleri”nden bahsetmesi, sınıfsal davranışları yasaklayarak bizi stratejik davranıştan uzaklaştırıp gelip geçici kimliklere ve hareketlere mahkum etmesi, düpedüz suç oluşturur ve herhalde bu kadarını

rastlantı olarak göremeyiz.

Hiçbir Şey Rastlantı Değil!

Medyatik Karanlık ve Gerçeğin Yerine Görüntünün Geçirilişi

Aslında gerçek ve onun görüntüsü arasındaki ilişkiye gelindiğinde Marks-Engels'in yazdıklarından bu yana idealizm cephesinde hiçbir şey değişmemiş gibidir. Dün, hukuk, din ve bütün diğer üstyapı kurumlarının "özerk" olduğunu varsayan safdillik, bugün de yapıbozumculuk ve başka bir dizi yoldan tarihsellikten koparılmış görüntülere ve söylemlere yönelir; artık insanların düpedüz katledildikleri bir savaş bile (Körfez Savaşı için Baudrillard'ın söyledikleri anımsanabilir) "sanal" ilan edilebilir, imaj, söylem ve hatta tek tek sözcüklerin bütün bağlamlardan koparılmış anlamları öne çıkarılır. Ve yine burada, bir suç ortaklığı ile karşılaşırız; çünkü bu tavır, yani olguları tarihsel bağlarından kopararak salt kendi yapısı bakımından anlamaya çalışmak, tam da uluslararası medya tekellerinin olmasını istediği şeydir. Başka bir deyişle anlatırsak, radyonun içinde küçük bir adam olduğunu ve bütün seslerin ondan geldiğini düşünen küçük çocuğunki, safça ama oldukça sağlam bir akıl yürütmedir; oysa gerçeği, yani kabloların ve dalgaboylarının öbür ucunda bir Büyük Birader'in var olduğunu, bütün seslerin ve görüntülerin oradan geldiğini biliyorsanız ve buna rağmen bu gerçekle değil, sözcüklerle ilgileniyorsanız, istenileni yapıyorsunuzdur. postmodernizmin tutumu tam da budur işte, gerçekten, somut olgudan uzaklaşıp, o somut olgudan türetilmiş olanın peşine düşmek. Gerçeği gizlemek ya da gizlenmesine yardımcı olmak ise, bir felsefi tutumun ötesinde, bir suç biçimi olarak düşünülmelidir.

Hiçbir Şey Rastlantı Değil!

Sosyal Devletin Sonu ve Postmodern Mimari

Kapitalizmin yeni dönemeci ile postmodern ideoloji arasındaki bir başka (rastlantı sayılamayacak) paralellik de mimari alanındadır. Modernist çağ diye toplamacı bir kavramla adlandırılan son iki yüzyılın bütüncü yapı anlayışı, aslında büyük insan topluluklarının yerleşimine göre tasarlanmış bir şeydi. Aynı biçimde, yüzyıl boyunca konut dışı yapılar da çok-amaçlı, belli bir ekseni, hedefi ve amacı olan binalar biçiminde gelişti. Büyük sosyal konutlar ve lojman binaları, daha doğrusu bütün bu yapıların inşa edilme mantığı, binaların kendisi ne kadar sevimsiz ve soğuk yüzlü olursa olsun, toplumcu değil ama toplumsal bir bakış açısını yansıtıyordu; bu açıdan Keynesçi devlet müdahalesi ve "sosyal devlet" illizyonuna uygun bir durum gözleniyordu. Özellikle sosyalist ülke deneyimlerinde bu tür bir

“sosyal konut” yaklaşımı, başarı ya da başarısızlık tartışması bir yana önemli bir yer tuttu; eski aristokrat geniş evlerin yerine aile kavramını daha dar yorumlayan bir yapı tekniğiyle konut her tek bireyin barınma hakkı olarak ele alınıyor; siteler yaklaşımı güç kazanıyordu. Yalnızca konut alanında değil, konut-dışı yapılarda da sosyalist deneyim, bazen çok abartılmış noktalara varıyor olsa bile, çok amaçlı kompleksler yaratıyordu.

80’lerin neo-liberalizmine (ya da vahşi kapitalizmine) varıldığında ve sosyal harcamaların gereksizliği ilan edildiğinde ise artık durum kökten değişmişti. Sosyal konutların “sevimsizlik” gibi haklı görünen bir gerekçeyle tasfiyesi, bir tür “modernist” ilke gibi görünen ama aslında işçi sınıfının söke söke kazandığı sosyal hakların kesilmesi, postmodernizme denk düşüyordu. Eski tür fabrika düzeniyle birlikte toplu davranışı da geliştiren toplu yerleşim tarzının canına okuyan kapitalizm, kentlerin kaymak tabakasını düzene koyup geriye kalan bölümünü de kaderine terkederken, felsefi-ideolojik desteği de “her türden toplulaşma ve toplulaştırma” biçimine lanet okuyan postmodernizmden aldı. Böylece evsizlik, gecekondular ve belirgin bir amacı olmayan dağınıklık mimarisi meşrulaştırılırken, kamusal alanı ortadan kaldıran burjuvazi yapay alanlar inşa etmeye girişti. Böylece neredeyse “S” harfiyle başlayan bütün kavramlarla (yalnızca sosyalizm değil, sosyal harcama, sosyal tedbirler, vb.) hesaplaşıyor, [mevcut düzene karşı çıkar gibi görünen bir yerden konuşan postmodern filozoflar da bu hesaplaşmanın tarafı haline geliyorlardı.]

Hiçbir Şey Rastlantı Değil!

Kültürün Yarılması ve Edebiyatın Ucuzlaması

Aslında kültürün ve kültüre ulaşma imkânlarının sınıfsal temelde ayrışması, çok önceden tamamlanmış bir şeydi. Daha doğrusu, bütün sınıflı toplum tarihi boyunca aşağıdakiler ve yukarıdakilerin ayrı ayrı kültürlere sahip olmaları, üretim araçlarına sahip olan sınıfın “zihinsel üretim araçlarına da sahip olması” bilinen olgulardı; bu anlamda alt-kültür denilen kavram da yeni sayılmazdı. Ama tekeli kapitalizmin son otuz yılı ve özellikle 90’lar sonrasındaki yeni tarihsel sürecin arifesi sayılabilecek 80’li yıllar, bu bakımdan çok kesin bir netliği gündeme getirdi. Üretimin yeni örgütlenişinden, sermayenin yeni biçimlenişine kadar bir dizi faktörün de etkisiyle, insanlığın temellerini özellikle Aydınlanma çağında attığı bir kültür mirası, romandan şiire, müzikten görsel sanatlara dek, eski moda şeyler haline getirilir ve üst tabakanın özel ilgi alanı haline sokulurken Jack London’un ünlü deyimiyle “uçurum insanları”, tamamen bu sürecin dışına itildi. Böylece her alanda kendi orijiniyle hesaplaşıp ondan kurtulmaya çalışan vahşi

kapitalizm, insanın büyük dertlerine, projelerine ilişkin yazılıp çizilmiş olan büyük eserler dizisinden de yakasını kurtarıyordu.

Çok dar bir kaymak tabakanın yararlandığı üst düzey etkinlikler ile eğlencelik-popüler ürünler arasındaki derin uçurum böylece daha da derinleşti ve bu, postmodernizm tapınaklarında “büyük roman”ın, “konulu şiir”in bitişi olarak kutsandı. Her türden ekleme, kolaj, kasten yaratılmış anlamsızlık başat hale gelirken, insanın önemli açmazlarını ve dertlerini sorgulayan, geçen yüzyılın derinlikli eserleri çöp tenekesine layık görüldü. Bu tabloda, geniş okur-izleyici kitlesine, yani alttakilerin en azından bir şey okuma-izleme hevesinden henüz vazgeçirilememiş olanlarına düşen ise tarihin keyfi kurgulanışına dayanan Best Seller eserler, kopyalama görSELLİKLER ve tabii ki televizyon gibi araçların zappinglerle parçalanmış karmaşasından ibaretti. Yemek kültüründen fast-food’a geçerken yapılan operasyon, sanat alanında da tamamlanmıştı. Ve hiç şüphesiz, bu da rastlantı değildi; binlerce ucube ürünü piyasaya salan, büyük tekellerden başkası değildi çünkü.

Mikromilliyetçilik ve gitgide daha alt kimliklere düşüş:

Dönemin bir hastalığı

90’lı yıllar ve yeni yüzyılın başlangıcı, yalnızca düşünsel bütünlüklerin değil, toplu sınıfsal, siyasal kimliklerin de parçalanmaya uğradığı, insanoğlunun yeniden “kendi köyüne”, hatta “mağarası”na dek geri döndüğü yıllar oldu. Özellikle eski reel sosyalist ülke topraklarında ve Afrika ve Asya’nın zaten bin yıllık husumetlerin hüküm sürdüğü sıcak noktalarında sonuç tam bir faciaydı. Önümüzde, 1960’ların ulusal kurtuluş savaşlarıyla hiçbir kategorik ortaklığı olmayan bir durum vardı. Yaşanan, bir ulusal savaşlar dalgası değil, etnik boğazlaşmalar, tecavüz salgınları ve yoksulların gücünün parçalanması sonucuna da yol açan bir kör milliyetçilik dalgasıydı ve bu akım, ciddi bir devrimci imkân da içermemekteydi.

Örneğin, elindeki tarım ürünlerin değersizleştiren şirketlere karşı “milli” bir yerden hareket eden Guatemala’lı köylüler değildi söz konusu olan; böyle örneklerde belki işlenebilir bir anti emperyalist damardan söz edilebilirdi ama geride kalan bakımından durum tam bir “kardeşini boğazlama” eğilimiydi ve durum nitelik olarak 1914’ün sosyal şovenizminden farklı değildi. Bir yandan silah pazarının büyümesine neden olurken diğer yandan da “kendilerini yönetemeyen bu güruhun bir güç tarafından disipline edilmesinin gerekliliğine” temel oluşturan bu kördöğüşü, bugün sistemin üzerinde durduğu emperyalist sistemin saldırgan müdahalelerinin en önemli dayanaklardan biridir ve zaman zaman metropollerden

yükselen yakınmalar gerçeği ifade etmemektedir. Doğru olan, bunun Brzezinski'nin deyimiyle "barbarların bir araya gelmelerini" engelleyen bir kaosa yol açtığıydı. En önemlisi de sistem, geçmişten beri sınıfsal temellerde şekillenmiş olan asıl kimliklerini parçalayarak savunmasız bireyler haline getirdiği insanları, seven alt kimliklerle birbirine yeniden yapıştırmakta, böylece devrimci bir dalganın imkânlarını zayıflatmaktadır.

½üpheşiz hiçbir postmodern filozof, bu korkunç kan banyosunu onaylayacak kadar barbar ya da cüretkâr değildir; ama sınıfsal ve siyasal aidiyetlerin sona erdiği ve ermesinin de hayırlı olduğu konusunda gevezelik eder ve bunun yerine etnik-otantik parçalanışın geçmesini bir marifetmiş gibi alkışlarsanız, ırk denilen şeyin eninde sonunda, mutlaka çatışmadan beslenen bir şey olduğunu da atlamış olursunuz. Sonuç ise her durumda bu çatışmayı körükleyenlerle suç ortaklığıdır. Aynı şekilde bütünlüklü bir emperyalizm tanımını, her yerde ve hiçbir yerde var olmayan soyut bir "söylemin iktidarı-imparatorluk" kavramıyla sakatlayan postmodernizm, zayıf halkaların ve devrimlerin imkânsızlığı noktasına geldiğinde, ortada "ülkeden atılacak bir emperyalizm" var olmadığına hükmeder. Böylece, ulusal kurtuluş savaşları ve devrimci kalkışmaların gereksizliği-faydasızlığı tezine ulaşıldığında ise geriye kalan, sınıfsal temeli olmayan direnç biçimleri, etnik saman alevleri ve evrensellikten kopmuş yerelci-muhafız eğilimlerdir. Halk savaşlarından, anti-emperyalizmden kopuş, aslında bu anlamda başka bir projeye, Pentagon'un "Düşük Yoğunluklu Çatışma" stratejisine eklenmek anlamına gelir. Emperyalizmin günümüzde geliştirdiği yeni bölgesel stratejileri ve halkların mücadelelerini parçalamayı amaçlayan etnik kışkırtma taktiklerini çözümlenmek gibi bir sorunu olmayan, tersine bunları meşrulaştırmaya çalışan Postmodernizm, böylece halkların yaşamsal sorununun bir parçası olmaktan kaçtığı ölçüde emperyalist çözümlerin bir parçasıdır.

Parçalanmış insan: Artık aşk da mı yok?

Herkes ve her şey! Herhangi bir özel bağlam olmaksızın, yanyana! Bütün tarihi boyunca bir yandan en muhafazakâr değerleri kendisine ideolojik dayanak ve kalkan yapan diğer yandan ise sistemin niyetlerden bağımsız işleyişiyle aynı değerleri ve insan ilişkilerini törpüleyen kapitalizm, günümüzün koyu karanlık gericilik dönemine girdiğinde, nihayet bu değerlerin kendisiyle de hesaplaşma fırsatını buldu. Üretim sürecinden sosyal hayata dek her alanda toplumsal davranışı ve kalıcı birliktelikleri parçalayan kapitalizm, bireyin kendi iç dünyasındaki parçalanmaya da el atmadan duramazdı. Aslında "insandan insana ilişkilerin en doğrudan olanı"nı, yani kadın-erkek ilişkilerini kapitalist üretim

ilişkilerinin ilk anından itibaren “karışıklı sevgi yaratma” noktasından aşıya, parasal ilişkilerin çamuruna doğru çeken sistem, böylece yeni bir şey yapmış olmuyor ama yapmakta olduğu şeyi, yani insanı yozlaştırmayı en görünür noktaya ulaştırıyordu. Büyük bağlanışlar ve kalıcı aşklar çöpe! 18. yüzyılın romantizminden geriye ne kalmışsa, insan ilişkilerinin acılı çelişkilerini işleyen büyük romanlar, içli şarkılar, çöpe! Geriye kalan şey, kaygan, gelip geçen ve hiçbir zaman insan çabasıyla üretilerek kalıcılaştırılmayan ilişkilerdir. Bu, “geçmişin tutuculuğundan kurtularak” bir adım öteye, özgürce kurulmuş insan ilişkilerine doğru atılmış bir adım da değildir. Bu, insandan insana ilişkinin her tarihsel bağlamda yeniden koşullanışı, farklı kültürel zeminlere ve ölçütlere dayanması değildir artık; yalnızca toplumsal davranışı bakımından değil, kendi içsel dünyası bakımından da parçalanmış insan, “cinsel sevgi”den “fiziksel temas” noktasına düşüş yaşar.

Bütün bunlar olurken, Eagleton’un deyişiyse, “pabucunu bağlama yeteneğinden yoksun darmadağın özneye” övgü düzmeyi, “bütün” ve “büyük” her ne varsa onun çöktüğünü bağıra çağıra ilan etmeyi marifet zanneden postmodernizm, tam anlamıyla “lambadan bir kez çıkmış bulunan cin” gibidir. Kalıcılık ve bütünlükle ilgili “parçalanma” takıntısı, onu rastgeleliğe, yanyana duruşa götürür; ve tam bu noktada insanın yozlaşması ve tükenmesinin de övgücüsü durumuna düşer. Bütün evrensel anlatılarda otoriterizmin kökenini gören postmodernizm, büyük aşklarda da tahakkümün biçimlerini arar, bulur. Bunların tümünün birden tek ilacı vardır artık: Geçicilik.

Oysa bu, teslim oluşturun, vazgeçştir.

Postmodernizm, kendiliğindencilik ve eklemli devrimcilik

Toplumsal yapının güncel durumundan türeyen postmodern argümanlar, kendi insan malzemesini aynı yapıdan derleyen solu da derinden etkilemiştir. Çşin politik mücadeleyle ilgili genel bölümünün, çok çeşitli biçimler halinde kendini ortaya koyduğu söylenebilir. Örneğin, son süreçte sağ reformist çizgilerin dağarcıklarındaki II. Enternasyonal mirasına dolaylı biçimlerde postmodern literatürden aşırılmış malzemeleri de kattıkları biliniyor. Özellikle devrimin güncelliği ve mümkünlüğünü reddeden, işçi sınıfının dünyayı değıştirme yeteneğini yitirdiğine inanan kesimlerde, devrimci sosyalist kimliğin yerini “muhalif” ve “demokrat” kimliklerin alması postmodernizmden bağımsız değildir. Bir süreliğine, mecburen “muhalefette olmak” durumundan farklı olarak iktidar perspektifinden vazgeçiş anlamına gelen “muhalif kimlik”, burjuva demokrathğını aşmayan bir çizgi üzerinden bugün de hükmünü sürdürmeye devam ediyor ve

çeşitli türden yerelcilik, kendiliğindenlik eğilimlerini besliyor. Ama postmodern kafa karışıklığının sadece sağ-reformist kesimlerde var olduğunu düşünmek, aslında bir yanılgıdır; çünkü suyun öte yakasında, daha devrimci iddialara sahip kesimlerde de durum ciddidir. Politik etkinliğin gerilemesine paralel olarak sırf birazcık genişlemek için cemaatçi, yerelci eğilimlerin içine girilmesi işin yalnızca bir bölümüdür. Öte yanda ise, çoğu kez yanılgıyla “ekonomizm”le (dolayısıyla sağ-reformizmle) birebir özdeş tutulan kendiliğendencilik vardır. Oysa kendiliğendencilik, tepkicilik, zaman zaman silahlı biçimlerde bile kendisini gösterebilen bir politik tutumdur ve onun özünü, merkezi-bütünsel bir müdahale fikrinden uzaklaşma ve olayların arkasından giderek parçalar üzerinden politika yapmak oluşturur.

Ama bütün bunlardan daha önemlisi, son dönemde devrimci hareketlerin bütünüünün insan yapısı bakımından gözlenen düzey düşmesidir. 90’lı yıllar boyunca Avrupa’da pek ünlü olan bir fıkra, durumu anlatabilmek açısından anlamlıdır: Fıkroda sorulan “bir sendikacı, bir sosyalist, karısını döven bir koca ve pazar ayinini kaçırmayan bir adam arasında ne gibi bir ilişki olabilir” sorusunun karşılığı, “hepsi tek kişi olabilir” biçimindedir. Bir yaşam tarzı, bütünlüklü bir davranışlar birliği olmaktan çıkarak “normal yaşama eklemlenmiş bir durum” haline dönüşen “devrimcilik”, aynen bu fıkradaki karmaşa gibidir. Gerçekten de bugün, adeta Yaşar Nuri Öztürk’ün durmadan “kolaylaştırdığı” gevşek müslümanlığı andırır biçimde, gitgide “büyük dava adamı” duruşundan uzaklaşan, devrimci düşünce ve görevleri kendi günlük yaşamına, hatta iş hayatına ekleyerek yaşayan bir insan tipi, devrimci kimliği zaman zaman giyilip çıkarılan bir hırkaya dönüştürmüştür. Devrimci örgütlerin “işbitirici” tipe eğilim gösteren pragmatizmi tarafından da beslenen bu devrimcilik biçimi, tam da postmodern “yanyanalık” söylemine uygun biçimde birkaç hayatı aynı gövde içine sığdırabilmekte, sonuçta ise ortaya bir ucu “solcu barlar” a dek uzanan bir bozulma çıkmaktadır. Bütün bunlardan çıkar sonuçsa, devrimci hareketin postmodernizmle hesaplaşmasının yalnızca ideolojik bir zeminde kalamayacağı, aynı zamanda örgütsel ve kültürel-ahlaki temele de yansımak zorunda olduğudur.

**Referanslar ve
Okunabilecek
Kitaplar**

- 1- Alman İdeolojisi,
Marks-Engels, Sol
Yayınları
- 2- Anti-Dühring, F.
Engels, Sol Yayınları
- 3- Felsefe ve Bilim
Adamlarının
Kendiliğinden
Felsefesi, L. Althusser,
Verso Yayınları
- 4- John Lewis'e Cevap,
L. Althusser, Verso
Yayınları
- 5- Postmodernizmin
Yanılsamaları, Terry
Eagleton, Ayrıntı
Yayınları
- 6- Postmodernizme
Hayır, Alex Callinicos,
Ayraç Yayınevi
- 7- Marksizm ve
Postmodern Gündem,
Derleyen E. M. Wood,
Ütopya Yayınları
- 8- Sınıftan Kaçış, E. M.
Wood, Akış Yayınları
- 9- Son Moda
Postmodern Saçmalar,
Alex Sokal, İletişim
Yayınları
- 10- Postmodernliğin
Durumu, D. Harvey,
Metis Yayınları
- 11- Modernite Versus
Postmodernite,
Derleme, Vadi
Yayınları
- 12- Üretimin Aynası, J.
Baudrillard, 9 Eylül
Yayınları